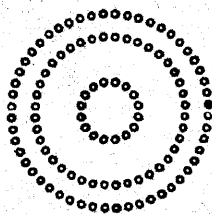

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄALEKANDJA

Nr. 8.
5. AASTAKÄIK

OKTOOBER
1923

Käesoleva numbriga saadetakse
tellijatele J. & P. Parikas' te ärikuu-
lutus, milles õpetajate tähelpanu
juhitakse koguteose „Eesti“, kodu-
maa pildivihkude, vaatekartide,
Eesti tegelaste portreede ja teiste
näitlikkude õpevahendite peale.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA.

Nr. 8.

Oktoober 1923.

5. aastakäik.

SISU: VI üleriikline õpetajate kongress. Karskusõpetus koolis — Usai. Kasvatusemajad — Meikop. Õpetajate edasiharimisest — Mikk. Kirjandus: M. Univeri „Kasvatusteaduse“ arvustus. Kroonika: Kaks mälestuspäeva.

VI. Üleriikline Õpetajate kongress 16, 17 ja 18 augustil 1923. aastal.

Tallinnas I. reaalkooli ruumides.

Kongressi esimene päev.

Kongressi avamine ja töökorraldus.

Kongressi avab Õp. L. esimees E. Martinson kell 12 l., tervitades kongressi saadikuid ja külalisi, soovides kongressi tööle edu. Paneb ette kongressi juhatust ja sekretariaati valida.

Juhatusse valitakse E. Martinson, J. Annuson, A. Janson ja P. Treiberg, sekretariaadi üldjuhatajaks — G. Mathiesen, liikmeteks A. Soo, J. Illison, J. Söster, Saarekannu, A. Teder ja Speek.

Õp. L. juhatusel nimel paneb J. Rummo ette järgmised redakts. komisjonid valida:

a) 3-liikmeline redaktsion-komisjon moraali ja usuõpetusse puutuvate ettepanekute läbivaatamiseks,

b) 3-liikmeline redaktsion-komisjon kooli küsimustesse (õppekavadesse koolitervishoidu, karskusõpetusse ja nooresoliikumisse) puutuvate ettepanekute läbivaatamiseks.

Pääle valitud 3 liikme kuuluks komisjonidesse vastavad referendid.

Ettepanek võetakse vastu.

Esimesse komisjoni valiti E. Martinson, J. Tamm ja O. Perli.

Teise komisjoni — J. Kents, J. Johanson (Harjumaa koolinõunik) J. Adamson ja A. Maramaa.

Mandaat-komisjoni valitakse A. Möru, P. Adamson ja Kreitsman.

J. Rummo saab erakorraliselt sõna ja teatab, et koosolekule on ilmunud Läli õpetajate esitaja Paul Neiberg ja paneb ette teda kongressi aujuhatajaks valida. Ettepanek võetakse vastu elavate kiiduavaldustega.

VI. õpetajate kongressi tervitab haridusministeeriumi nimel F. Mikkelsoar, kes soovib kongressile õnne ja häärdaminekut. Meil on veel koolikorralduse alal palju tööd teha, sest ainult üks pool meie koolist — keskkool — hakkab katuse alla saama: vast eile kinnitas Vabariigi Valitsus meie keskkoolide võrgu. Kuid algkool on veel korraldamata, sellepärast tarvis veel enne palju tööd teha, et temagi saaks kindlale alusele. Meie koolil on veel tarvis pääle välise korralduse õpetuse andmine ja kasvatus käik paremale järjele säada ja täiendada. Selle küsimuse juures on meie õpetajaskond hoolega töös, misugune nähtus selle kõige kindlamaks pandiks, et meie oma kooli kõigekülgself tarvilisele kõrgusele suudame tõsta.

Tallinna koolivalitsuse nimel soovib õnne juhataja A. Kuks, kes juhib sellele tähelepanu, et Eesti õpetaja on meie kooli loonud ja selle kooli sisemiseks

ehtmiseks peab ta veel rohkem tööd tegema, et juba loodud kool ka tagajärjerikkalt võiks töötada.

Karskuse Keskliidu nimel soovib õnne J. Johanson, lähendades, et Eesti õpetaja, kes alati rahva hüvangu hääks on töötanud, ka karskuse küsimust peab tähtsaks oma rahvale ja seda enese, oma õpilaste ja terve rahva kohta aitab edukalt lahendada.

Naaberrahva Läti õpetajaskonna poolt toob tervitusi Paul Neiberg, vabandades, et ta Eesti keelt ei oska, meie aga Läti keelt ei mõistaks, mispärast ta võõrast Vene keelt peab tarvitama. Meie uutel rahvastel on juba oma kool, areneb uus kirjandus ja teadus, terve üldine kultuur oma rahva vaimukohaselt. Kõik on endise ajaga võrreldes, kus meie kui alamate olevuste peale vaadati, täiesti ümbermuudetud. Meie õpetajad kasvatame oma rahvale luuletajaid, kunstnikke, teadlasi, kasvatame terveid rahvast. Meie vanemad oskasid rasketest aegadest hoolimata meis, nende järeltulijais, rahvalikku vaimu ja kindlat meelt tarvitada, meie aga, vaba aja ja rahva lapsed, oskame seda veel mitme kordselt teha. Läti rahvalaul ütleb, et ühest kuldsest terast kasvab tuhatkordne vili, nii soovib kõneleja Läti õpetajaskonna nimel, et visast, ennastalgavast ja rahva vaimus tehtavast tööst kasvaks rikkalik vili.

Koolinoorsoo liidu poolt soovib õnne üliõpilane A. Johanson, toonitades, et Eesti õpetajaskonna enamus on alati koolinoorsoole ja tema piüetele vastutulelik olnud ja sellepärast loodab, et vastutulelikkus ja arusaamine noorte ja vanade, õppijate ja õpetajate vahel kasvaks ja et tulevik neid häid lootusi ei tumestaks.

Kongressi juhataja E. Martinson teatab, et prof. A. Lipschütz väljamaal viibib ja sellepärast tema referaat „Seksuaalpedagoogika“ kavast välja peab jääma. Selle punkti asemele paigutatakse kolmanda kongressi päeva, 18. augusti kavast referaat „Algkooli õppekavad“ tänase päeva kavasse.

Kava muudetud kujul võetakse vastu.

Õp. L. juhatusel nimel paneb J. Rumo ette järgmise kongressi töökorralduse kava.

1) Kongressi kavasse võetud küsimuste kohta avatakse läbirääkimised pääle kõige vastava küsimuse alla kuuluvate referaatide ära kuulamist.

2) Ettepanekud ja resolutsioonid, mis esitatakse kongressile vastuvõtmiseks kavasse võetud küsimuste harutuse puhul, antakse pääle nende põhimõttelist hääskiitmist kongressi poolt vastavale redaktsiooni komisjonile redigeerimiseks, kokkuvõtmiseks ja järjestamiseks.

3) Kõik ettepanekud ja resolutsioonid tulevad redaktsiooni-komisjooi ettepanekul lõpulikule hääletamisele kongressi üldkoosolekul.

4) Kongressi juhatusel on õigus tarviduse korral vastuvõetud kava ja referaatide järjekorra muutmiseks kongressile ettepanekuid teha.

Ettepanek võetakse vastu.

Koosoleku juhataja paneb ette vastu võtta kongressi töökorralduse kodukorda, mis on ilmunud 1920 a. „Kasvatuses“ Nr. 7, täiendusega, et kongressil viibivatele koolinõunikudele, kes õpetajate seltside liikmed ei ole, õigus antaks konreseist sõnaõigusega osa võtta.

Ettepanek võetakse vastu.

Referaadid.

Prof. P. Pöld esineb referaadiga:

„Kõlbline kasvatus koolis — Kas õppeaine või kasvatuslik süsteem“.

Referaadi teesid on järgmised:

1) Kõlbline kasvatus ei ole mitte mõni eriline üldisest kasvatusel lahutatav tegevus, vaid ta on ülesanne, mis kasvatusel mõistest järgneb. Sellepärast peab terve kasvatus kõlbliselt orienteeritud olema, kõlblise iseloomu kujutamisele säilitama ja kõigis omis üksikasjades kõlbliste nõudmistega olema kokkukõlas.

2. Kõlblise kasvatusel tähtsamad abinõud on häade harjumuste loomine ja halbade ärahoidmine, kõlbline eeskuju ja harjutus vabas tahtetegevuses. Nende abinõude tarvitamine aga on lahutamata sõnalisest juhatusel ja õpetusest, mis sihid teadvusesse katsub, toimetusi arvustab, üldmõtteid aitab leida jne.

3) Sõnaline õpetus, mis küll kõige mõjuvam, kui ta antud lapse elus ette tulevatele konkreetsele juhtumisele tugeb, ei tohi omeli mitte nende juhustega piirduda; ta tuleb kujundada süstemaatiliseks moraaliõpetuseks, õpeaineks, millele omad kindlad tunnid kooli õppeplaanis määratud.

4) Süstemaatilise moraaliõpetuse ülesandeks on lapse kõlblise elamusi ja kogemusi fantaasia abil täiendada ja rikas-

tada, tema kõlblist mõtlemist selgitada, laiendada ja süvendada, temale eriti abiks olla kõlbliste ideaalide ülessaadmisel, printsiipide (normide) tuletamisel ja terve kõlblise arusaamise kokkuvõtmisel, kokkukõlaliseks kõlbliseks elu- ja ilma-vaateks.

Teesid võetakse vastu.

Sama aine üle refereerib H. Roos. Ta ütleb umbes järgmist: Endine kool oli õppekool. Teda tuleb muuta kasvatuskooliks. Aine õpetuse juures peab tähtis olema kasvatav moment; õpetus peab olema kasvatulik. Laps peab oma elamustega olema mõõduandev. Last peab nii kõlbliselt kasvatama, et ta teadlikult kõlbliseks saaks, teadmisega, ma t a h a n, aga mitte m a p e a n. Ka harjumus peab teadlikuks muutuma.

Referent esitab järgmised teesid:

1) Kool peab õppeasutusest kasvatusasutuseks muutuma.

2) Õpetus ja kasvatus peab töökooli põhimõttele toimima.

3) Õpilaste algatusvõime kasvatamiseks peab kool võimaldama õpilastele laiaulatuslise omavalitsuse teostamise.

4) Õpilaste osavõtt õppe- ja kasvatustööst tuleb soovitavaks lugeda.

5) Kõlblismõistete süvendamiseks ja korratdamiseks tuleb algkooi IV ja V klassi ja keskkooli I, II, III ja IV klassi eraldi tunnid jätta, millest osavõtmine kõikidele lastele kohustav.

Kell 2 tehakse 10 minutiline vaheaeg.

Koosolek algab uuesti kell 2.20 min. Koosolekut juhatab E. Martinson. Järgnevad läbirääkimised.

R a u d k e p p: Laps viibib kodus rohkem kui koolis; sellepärast on kodune mõju suur, kuid sagedasti halb; teine tegur on siin ajakohasus. Eesti kool peab rahvale kaasa aitama. Eesti rahvas ei ole veel jõudnud suurte kuliuurrahvaste kõrguseni. See pole tulnud meie süü läbi, selles on süüdi ajalugu. Kool peab abiks tulema kodule ja tema kaudu mõjuma lastesse, sest siis on teatavate harjumuste sissejuurdumine kindlam. Prof. Põllu teesid tuleks läiendada järgmise punktiga:

„Et kõlblises kasvatuses on tähtsaks kaasteguriks perekonnaelu, peab kool astuma võimalikult lähedasesse ühendusse õpilaste koduga, seks aeg-ajalt setgitavaid pedagoogilise sisuga rahvalikke

loenguid pidades ja vastaval kirjandust (lendlehti, broshüüre) kätte toimetades.“

J. V ä l b e: Ei ole sünnis küsida: kas kõlbline kasvatus või kasvatulik süsteem. Peab oleme süstemaatiline kursus ühes selle ellu viimisega. Üksi praktiliselt ei saa aga last küllalt hästi ette valmistada, sellepärast peab süsteem siin kaasa aitaa, Etunähtused on liig juhuslikud ja nandele üksi ei saa kasvatust rajada, sellepärast peaksid olema õppekavas süstemaatilise kasvatuse tunnid, mis käsitaksid peamiselt kõlblisi küsimusi.

K u l d e r k u p p: Ei saa aru, mis on „vaba kasvatus“, sest kasvatases ei ole midagi vaba, vaid kõik tahted peavad kujundatud otema. Tahted peavad hääd olema. Kui ma kasvataja olen, siis olen mina peremees, käskija, ja laps selle käsutäitja. Lapsed tahavad sagedasti pööraseid asju, aga mina, nende kasvataja, ei või seda kõike neile lubada.

Üteldakse, et laps käib oma arenemise käigul kõik inimsoo arenemise asted läbi, ka kõige metsikumatest hakates, kuid kasvataja ei või ju talle metsikusi lubada, vaid peab tema tahtmist piirama.

Sõnadel on väga suur mõju, mispärast meie peame lastele ikka seletama, miks asi nii on ja mitte teisiti ja see mõjub ka moraaliselt.

Referentidena saavad sõna P. Põld ja H. Roos.

P. Põld: Kodu mõju lapse peale on väga tähtis, kuid minu kõne kavasse selle mõju käsitlemine ei mahu. Sest kõlbline kasvatus küsimus on nii lai, et selle kaalumiseks ja põhjalikuks läbiarutamiseks mitu päeva ära kuluks.

Ma ei saa nõus olla H. Roosiga küsimuses — „ma tahan“ ja „ma pean“. Ka Kulderkupuga ei saa ma selles mõttes nõus olla, et kasvatus ei tohi vaba olla. Sest meie peame ikka katsuma nii kaugele jõuda, et laps tahaks „vabalt“ ice hääd. Lapse pääle peame vaatama kui olevuse pääle, kes juba algjõuliselt tahab olla hää, ilma, et selleks teda kõrvalised jõud sundimas oleksid. Meie eksime selle juures sagedasti, kuid teisest küljest ei saa meie vägivaldseteks hääde laste vastu. Kui aga laps halb on, siis muidugi peab tema pääle kindlamalt mõjuma, peab nõudma, et ta teeks mis kästakse ja jätaks tegemata mida keeldakse. Kuid selle juures ei pea õpetaja

mille näitama, et see tema isik on, kes nõuab, vaid et tema peab nõudma oma kohuse järele kui erapooletu üldsuse tahtmise täitja, kui volinik ja ühiskonna esifaja, kellele ju laps oma tahtmisteski peab alluma ja tema tahtmisi arvesse võtma.

Lapse iseteadvust ja isetegevust peab osatama elustada ja edendada, et sellega lapse algatusvõimet suurendada. Laps ise ei saa oma kasvatustööst osa võtta, sest nemad ei ole ise eneste eest vastutavad. Lapsi peab nii kasvatama, et nad sellesse vabalt ise nagu tuleksid, siis ei märkagi nad, et neid kasvatatakse.

Eetikat tuleks õpetada kooli viimastes klassides. Kõlbluse õpetus läheks tervest koolist läbi ja kui see süstemaatilisel võimata, siis vähemalt vanematest klassidest.

H. R o o s: Üht asja tuleb tervitada ja see on, et meie pääsasjalikult oleme ühele mõttele jõudnud, kui meie enne lahku läksime. Meile vastas-pool puudub küll siin, tema vastuväited ei kannata arvustust välja.

Tuleks eetikat elu õpetuseks nimetada, sest teistel nimetustel on kahtlane maik; ja bioloogiale, mida siia maani ka vahest eluõpetuseks nimetatud, tuleks eluteaduse nime anda.

Last peab elu vastu valmistama, sest laps ei tunne veel ei hääd, ega kurja. Ja lapse seisukohale peab ka õpetaja asuma.

Algab lõunavaheaeg kell 3.20 min.

Päale lõunavaheaga algab koosolek kell $1\frac{1}{2}$ p. l.

Juhataja E. Martinson loeb ette tervitustelegrammi, mis Narva Eesti keele kursuslaste poolt kongressile saadetud, samuti ka J. Käisi kirja, milles ta teatab, et tervislistel põhjustel kongressile ei ole saanud ilmuda. Hääletusele võetakse prof. P. Põldi teesised „Kõlblise kasvatuse“ üle.

Kõik teesid võetakse vastu.

Asutakse referendi H. Roosi teeside hääletamisele sama aine kohta. Esimese teesi kohta teeb paranduse Raudsepp, pannes ette juure lisada sõna: „rohkem“, nii kõlas esimene tees: „Kool peab õpetasutusest rohkem kasvatuasutuseks muutama“. Teine tees võetakse muutmata vastu. Kolmanda teesi kohta teeb paranduse prof. P. Põld välja jätta sõna „laialatuslik“. Parandus võetakse vastu. Selle

järele kõlas tees parandatud kujul: „Õpilaste algatusvõime kasvatamiseks peab kool võimaldama õpilastele omavalitsuse teostamise.“ Neljandat teesist paneb prof. P. Põld ette välja jätta. Põllu ettepanek saab poolt 32 häält, vastu 19 häält, seega vastu võetud. Viienda teesi läbiviimisel tekivad pikemad vaieldused. Teesi vastu räägivad Brüller, Kalmus j. i. Tees saab poolt 29 häält, vastu 37 häält, seega tagasi lükatud.

Raudkepi täiendustees „Et kõlblises kasvatuses lähtsaks kaasleguriiks on perekonnaelu, peab kool asuma võimalikult lähedasse ühendusse õpilaste koduga, seks aeg-ajalt selgilavaid pedagoogilise sisuga rahvalikke loenguid pidades ja vastavat kirjandust (lendlehti, broshüüra) kätte toimetades“ lükatakse ühel häälrel tagasi.

O r i k kannab ette referaadi:

„Prof. Petrazicki õiguse ja kõlbluse teooria ühes pedagoogiliste märkustega“.

Referaadi üle võtab pikemalt sõna prof. P. Põld, kes leiab, et Petrazicki teooria küll huvitav on, aga kahtlane, kas ta kasvatuseks palju uut pakub.

Koosolek lõpeb kell 8. 10 min. õhtu.

Kongressi teine päev.

Järgneb referaat:

„Usuõpetus pedagoogilisest seisukohast“.

Refereerib prof. P. Põld.

Referent näitab usuõpetuse tarvidust koolis. Ta leiab, et religioon ei ole teoreetiline vaid praktiline tarvidus, seda ei või võrrelda kunstiga, vaid ta on terve igavese olemise järele, usaldus ja andumus Kõrgemale olevusele, sündimine temast ja temaga ühinemine pärast surma. Sellega on religioon üks inimese põhitarvidustest, mida millegi muuga ei saa asetada. Ka lapsel on õigus religiooni kohta, mille läbi täiusele jõuab. Teda tuleb säada mitte usu ette, vaid usu sisse, läbi viia tundmuste skaalast, süvendades usulisi tundeid. Et ristiusus väljendub religioon täielikumas kujus—tuleb t e d a k u l u t a d a, nii kui Paulus ütleb: „Usk tuleb kuulutamisest“. Sellest järgneb, et usk on õpetatav. Sõnad annavad mõistetega ka tundmused edasi, mille laadi ettekujutused määravad. Et ristiusk ei ole üleulatud, näitab võitlus, mis usuküsimustes peetakse. Surru vastu ju võitlust ei peeta. Ristiusu suurem käsitamise osa

on kannatus ja eneseohverdamine, kui elu olulisem külg ja inimese kasvataja. Ristiusk on vastuabinõu enesejumaldamisele, igapäevsuse traagikale; ta on hindamata hinge leidmine, alus ligimese armastusele. Tahab meie rahvas tõusta kultuurrahvaks, siis peab olema religioon koolis üks tõsisematest ainetest. Usuõpetus peab teostuma pedagoogilistest põhimõtetest juhitult ristiusu alusel järgmiste teesiste ja väidete põhjal:

1. Religioon on üks inimese põhitarvidustest, mida ei saa mitte samastada tema tunnetus ehk teadmistungiga, vaid mis tõuseb vajadusest leida eluväärtust ja mõttet, astuda kitsast inimlisest piirkonnast välja transsendentsuse ilma, kus inimene oma olemisele leiab uue keskkohta ja põhja igaveses jäädavas eluprintsiibis (Jumalas) ja sellega kasvab üle iseenesest.

2. Sellelt seisukohalt on religioös kasvatus koolis tingimata täidetav kohustus. Sest kooli ülesanne on kasvatada lapse kogu vaimlis-kõlblist olemist ja edasi istutada temasse kõik inimkonna kõrgemad varad, mille hulka eeskätt ka religioon. Nagu ei saa eitada lapse õigust teadmise ja üldhariduse kohta, nii tuleb ka jaatada tema õigust religiooni kohta.

3. Lapsele ei ole tema arenemises religioon mitte võõras. Temale on omane andumus, usaldus, alandus, tärnimeel, rõõm hääst, mis religioöslikkude tundmuste hulgas etendavad tähtsat osa, tema tunneb ka juba teataval määral seda dualismi, mis valitseb inimese idealide ja tema elu liigub kahe pooli vahel — sündimine ja surm, mis paneb mõtlema elu sihi ja tähenduse üle.

4. Religioon on õpetatav eeskätt eeskujude kokkupuutumise teel usklike isikutega, kellest lapse tundmused ja tahe religioösselt süttuvad, kuid ka õpetuse teel.

Õpetuse kaudu antakse edasi need ettekujutused, mõtled ja õpetuslused, milles mingi religioon iseenese kohta teadvusele jõudnud (religiooni materiaalne edasiandmine). Tema kaudu on aga ka võimalik lapses usku kui elavat tundmust ja veendumust äratada, kui laps fantaasia abil kokkupuutumisesse viiakse religioösseid väärtusi kandvate isikutega ning situatsioonidega, mis vastavalt tema tundmist ja tahteelu affitseerivad

(religiooni formaalne edasiandmine).

5. Kooli kui riiklise asutuse ülesanne on noorsugu religioonis kui ühes tähtsamamas vaimuelu avalduses kasvatada. Eesti riigi rahvas tunnistab pääle väheste erandite, nii kaugelt kui ta religiooni üldse poolustab, ristiusku; tema terve kultuuriline arenemine on aastasadasid ristiusu mõju all ja kõige tihedamas ühenduses sellega kujunenud. Sellepärast võib usk, mida meie riik koolides laseb õpetada, olla ainult ristiusk.

6. Et aga ristiusk ka Eestis paari suuremasse usutunnistusse ja hulka vähematesse kirikutesse ja lahkudesse jaguneb, siis ei saa kool mitte igale üksikule konfessioonile erilist usuõpetust korraldada, vaid püüab ristiusku nõnda õpetada, et eeskätt pääseb mõjule see, mis üldine on kõigile ristiusu relsidele. Selles mõttes esitatakse usuõpetuses ajaloolisi aineid, sündmusi ja isikuid, ristiusu põhiallieast piiblist, kasutades seda klassilist materjaali niihästi usuliselt kui ka kõlbliselt, täiendades teda ainetega, mis mitte teravalt konfessioonilist iseloomu ei näita.

Kus aga õpilaste kogu oma usutunnistuse poolest pea täiesti ühtlane, sääl peaks võimalik olema täiesti ühtlane, sääl peaks ka enam konfessioonilist laadi aineid võtta, nagu näit., Kutheruse teekismuse seletusi, apostliku õigeusu kiriklike palveid jne.

7. Usuõpetuse kasvatatava mõju süvenduse huvis on tarvilik, et teda eeskätt kooliõpetajad ise annavad. Õpetaja, kes ka teisi kooliaineid õpetab, suudab kõige paremini usulisi aineid laste appertsiooni võimele kohandada, usuõpetust teiste õpeainetega kõita, usuõpetuse tunde muude tundide vahel mitte üksnes tõise töö, vaid ka vaimu-ülenduse silmapilkudeks kujundada. Oleks raske puudus, kui usuõpetuse jaoks kõrvalt isikud peaksid tulema, kel muidu lastega ühendust ei ole ja kes järjest uutele lastele kogu päev ainult seda ühte ainet õpetavad, mis nõuab õpetajalt erilist kogumust ja värskest.

8. Omeli tohiks usuõpetust anda üksnes õpetaja, kes ise usklik inimene. Ei peeta seda eeldust mitte silmas, siis ei ole loota õpetuse kordaminekut. Sest usuõpetuses ei ole mitte nii palju tege- mist teatavate objektiivsete teadmiste

edasiantumisega ristiisu kohta, kui kõigepeält usulis-kõlbliste tundmuste äratamisega ja asjakohaste väärtusotsuste sunnitamisega, millest kasvataja enese hing peab olema täidetud.

9. Et usuliselt elav inimene igasugusest konfessioonilisest ühendusest eemal ei saa seista ja usutunne teda kui osadust otsiv jõud ikka mingisugusse seltsi teiste samameelistega tõukab, et, edasi, religioösnene inimene oma usulistest veendumustes ja arusaamistes alati mingis konfessioonis põhjeneb, mis isegi teadvusteta tema mõltele ja tundmuslaadi määrab, siis tuleb usuõpetaja kohta veel järgmist nõuda:

a) Usuõpetaja olgu õpitaste enamiku usutunnistusest;

b) usuõpetajatele on keelatud usuõpetuse tundides oma usutunnistusele poolehoidjaid võitma hakata, teisele usutunnistusele halvaks panevalt kallale tungida, usutunnistuslisi vahesid ja lahku minekuid õpetusse kiskuda.

10. Õpetajailt, kes usuõpetust valmis on andma, nõutakse, et nad pedagoogiliselt selle aine õpetamiseks oleksid ette valmistatud, s. t. need õpetajad, kelle kutsetunnistused neid üldiselt selleks mitte ei õigusta, peavad asjaomasel haridusministeeriumi säetud komisjonis vastava eksami sooritama.

Sama nõudmine maksab kõigi teiste isikute kohta, kes koolis usuõpetust tahavad õpetada.

J. A n n u s s o n refereerib sama küsimust.

Usuõpetus on kooli toodud rahvahäälsetuse tagajärjel. Ei ole ühegi õpeaine üle nii palju vaieldud kui usuõpetuse üle. Tuleks üles säada selged sihtjooned. Need puuduvad aga prof. Põllu poolt haridusministeeriumile esitatud kavades. Nende väline vorm on muutunud, sisu aga on jäänd endiseks. Usuõpetus sündigu nende järele ristiisu piirides ja konfessionaalselt. Kristus astus üles konfessioonaalse õpetuse vastu, lõi omapärase usu, purustades konfessionaalse. Ilma kriitilise ülevaateleta naiivilt edasiantud religioon võib saada saatustlikuks õpilasele. Kool ei tohi viia last katastroofile lähemale. Sellepärast on tähendatud usuõpetuse kavad koolile vastuvõtmatud. Esineb uute teesidega:

1. Kõigil inimsoo vaimlise arenemise astetel võib märgata enam või vähem

arenend tungi isiku ja universumi vaheliste suhete ning elumõtte selgitamiseks. Selle juures valdab inimest tundmus, et ta on ainult üks osa millestki suuremast, mille seletamiseks tal olemas ainult ligikaudsed andmed. Eeltähendatud selgitamistung ühes püüdega olla ühenduses sellega, mis temast kõrgemal, loob nn. regilöösiliku meeleolu. Viimane võib olla ka ühiseks suuremale hulgale inimestele. Sarnase sisuga religioon (rahvalikult usk) areneb ega jää kivistama ühegi usutunnistusliku õpetuse külge.

2. Usu kui vaimlise kultuuri saavutusega üldse ning tähtsamate usutunnistuste laadiga tutvustamine eriti kuulub kooli kavas, vaatamata selle peale, kas koolis õpetatakse usuõpetust eriaina või mitte. Niisugune üldine, objektiivne usuõpetus kannaks sama laadi, nagu õpilaste tutvustamine filosoofiliste ja teaduslikkude ilmavaadetega, ilma et ühegi vaate hääks erilist kihutustööd tehtaks; ta oleks mõeldav kas iseseisva kursusena või mõne teise aine (emakeel, ajaloo, kodanikuteaduse või loodusteaduse) osana. Sel viisil korraldatud usuõpetus ei nõua õpetajalt teatud usulist ilmavaadet, küll aga objektiivist mõllemis- ja kujutamisi.

3. Teatud usulise ilmavaate propaganda laadi kandev usuõpetus on mõeldav kaht viisi: 1) usuõpetus kui propaganda sügavama sisemise suhteta teiste ainetega ning kooli kasvatustööga, teiste sõnadega — teatud usulise ilmavaate kuulutamise selleks määratud õppeaine kaudu; 2) usuõpetus kui jähtsam õpilase hinge kujundamise abinõu, mis peab läbi imbuma kõigist muust õpe- ning kasvatustööst, s. t. usuõpetus kui õppeprintsip.

Kui kasvatustöös pääliskaudsus ja silmakirjalikkus üldse hävitavat mõju avaldavad, siis avaldavad nad seda ilmavaate kujundamisel eriti. Sellepärast tohib usutunnistusliku kihutustöö laadi kandvat usuõpetust õpetada ainult isik, kes nii ilmavaate kui ka terve oma eluga tegelikult õpetatavat usku tunnistab. Koolis ei tohi valitseda põhimõte — tehke minu sõnade, mitte minu tegude järele.

4. Usuõpetuse kui õppeaine kooli paigutamisel tuleb algusest peale määrata kindlaks tema ülesanne ja vahekord teiste ainetega.

5. Usuõpetuse ülesandeks on pääsjalikult ilmavaateliste ja kõlblusküsimuste selgitamine. Uskude ajaloolist arendamist arvesse võttes ei saa moodne kool jääda peatama ainult teatud usutunnistusliku usuõpetuse juures. Kirikliku usuõpetuse korraldamise puhul on kool kohustatud korraldama ka üldist objektiivist ilmavaate õpetamist.

6. Kooli kasvatulisk tegevus peab kandma ühilatst laadi. Sellest seisukohast hinnates ei tohi usuõpetust võtta päälelungivat seisukohta teiste ilmavaadete vastu; usuõpetaja ei tohi eitada teaduslikke saavutusi ega anda oma ainele poliitilist ilmet.

7. Usuõpetuse õpetamine või mitteõpetamine ei tohi avaldada mingit mõju õpetaja ametisse valimisel. Usuõpetuse õpetamise nõudmine valitavatelt isikutelt sunniks inimesi oma leivahuvides kasvatustõhe viima silmakirjalikkust. Sama mõõdupuu peab maksma ka teiste koolitegelaste (koolinõunikude, ministeeriumi ametnikkude jne.) kohta. Tuleb tõsiselt hoiatada seltskonda ja poliitikategelasi poliitika kooliviimise eest, nagu seda on muu seas kujunemisel olev „uskmatu“ haridusministri abi tagandamine ning tema asemele „uskliku“ isiku päigutamine.

Koosoleku juhataja loeb ette Leedu Katol. Õpetajate Ühingu poolt saadetud tervitustelegrammi, millele järele k. 10. 30 min. 10 minutiline vaheaeg määratakse.

¼ tunnilise vaheaja järele saab sõna läbirääkimisteks R a u d k e p p, kes väidab, et prof. Põllu referaat on jäielik ja vastuvõetav parem- ja pahempõlsetele usklikele: Annussoni omas puuduvat järjekindlust ja selgust. Kristus ei ole vana usku purustanud, nagu Moosese õpetust. Ei saa algkoolis uskude ajalugu õpetada. Lastel ei ole kriitikat, nad tarvitavad kõrget eeskujut. Võimata on seisukoht: eitada kirikut ja pakkuda oma uut. Usuõpetust ei saa olla puht interkonfessionaalne. Demokraatlikus riigis valitseb enamus. Rahvahääletusega anli usaldus kr. rahvaerakonnale ja tema kui hiilgava võidu omaja ei peaks tagauste kaudu tegutsema. Kui töötaja ei pea ta võitu jagama ega temast loobuma. Ei ole esimene number, et Sauerit ja temaga teisi koolitegelasi tagandada. Eitab kategooriliselt Annussoni poolt esitatud süüdistust kristl.-rahvaerakonna kohta poliitilises osas. Leiab väga loomuliku olevat, kui

haridusministri abi kristliku-rahvaerakonnast, sest vastasel korral ripuks erakond ära isikust, kes usu vastu indifferent või koguni vaenulik.

P. Treiberg: Teadlikud mõisted, sama ka mõisted usu ja kõlbluse üle peavad kui mõõgad teravad s. o. selged olema. Seda ei ole usuõpetus. Inimsoo vaimuelus mängivad tähtsat osa elemendid, mis teadus teind kindlaks. Kuid see, mis seisab väljaspool teadust, pole kõik mitte religioon. Religioon on osa panteoloogilisest ilmavaatest. Koolides tuleb selgusele jõuda meie ideaalide ilma üle, kuid selleks pole religiooni veel tarvis giisugusel kujul võtta kooli, nagu löi ette ref. P. Põld. Intimesel võiks olla sarnane moraali, et pärast surma liitub inimene jälle tihedalt kosmosega. Õpetus personaalse jumalusega liitmisest takistab liitumist kosmosega, kadumist temasse, nii kui säält oleme tulnud. Ristiusk teeb inimese väikseks, alandab sulaseks, hävitab isikluse tunde, teeb ta ärarippuvaks. Ristiusk oma õpetusega tulevases elust on puhkepadjaks väetikestele, ei jõua aga kõiki rahuldada. Ta ei või ennast ainult üksi kõrgemaks moraalsiks pidada. Ristiustust välja minnes ei pea lemas takerduma, vaid edasi minema. Traditsioonid muutuvad. See sündigu ka usuõpetusega. Tema kava pole tarvis kokku sääda vanade traditsioonide järele. Historism ei takista, vaid arendab edasisammumist. Ristiusk arenes ka ajaloo kestel. Seal on palju elemente sees, mis mujalt võetud (Berliini õpetlase uus raamat „Der Ursprung des Christentums“, Pauluse õpetus...) Ristiusk eitab olevat kultuuri (Lutherus Kopernikuse vastane). Kui ta seda ei jõudnud, siis asus ta seisukohale, et ise seisab kõrgemal (eemal) teadusest. Tema on jõudnud staadiumini, kus ta peab heitma endised hilbud ehk ta mõju väheneb ja ta kuju peab muutama. Kui teadus ja usk põrkavad kokku, siis võidab kindlasti teadus säält, kus ta põhjeneb faktidel. Müstiline peab kaduma teadusliku positiivse ilmavaate eest; järele jääb puhas eetilise. (Raudkepp: „Prohvet olla raske,“ Treiberg: „Õnnistus usule“). Ligimesearmastus oli enne ristiust. Seda näeme juudi ja kreeka õpetlaste täis. Ristiusk hiilgab (kaugusest) kui Hima' ai mäetipult, mille juure ei saa. Õpetus hääst Jumalast-Isast on vastand juudi kätte maksja ja kangevihaga Juma-

lale. Pärispatu (Pöld: „Päriuse“) idee on alaväärtuslik ja eluvõõras. Eneseohverdamise ehk lunastamise viis ristiusu dogmaatikas on vastuvõetmatu: hää Jumal ei oleks pidanud surmama oma poega. „Austa isa ja ema, et su käsi hästi käib ja sa kaua elad...“ on madal, utilitaarne ja ristiusu kõlbluse vastane õpetus. Järgneb: ristiusu vanaaja skolostika ei ole olevikuga kokkukõlas. Suurem hulk on ristiusulised nimeliselt. Luele põlvele ärgu antagu ristiusku vanaaja ballastina.

Õp. J. Välb e: Võib mitmeid vigu leida niihästi referaatides kui ka opponentide juures. Annussoni kahtlus selle kohta, kas on võimalik interkonfessionaalsus — ei ole põhjendatud, eriti usuõpetuse kohta. Subjektiivne element on igal kirjanduse, kunsti käsitajal, siiski suudab ta jääda objektiivseks koolis. Interkonfessionaalsuse mõiste on natuke segane. Kas tuleb seda mõista vana (kõikide) uskude piirides või ainult ristiusu piirides? Vist ristiusu piirides. Usuõpetaja ei pruugi olla konfessionaalne nii kui teistegi ainete alal, vaid huvitatud ja tegev olles käsitatavas aines. Rahvahääletusel korraldatud katse peab läbi viidama korralikult, mitte poliitikat kartva usuõpetajate kooli toomisel, sest aine käsitamine on vabatahtlik. Kriitilise vaatluse hindamine üleliigne: tekitab virilaid arvustajaid pessimiste. Kool pakub hääd, positiivset, — tema vastu otgu usaldus. T r e i b e r g kaldus ideedest praktilistesse nähtustesse (pärispatu... eneseohverdamise idees). Eneohverdajate ees (sõjas, päästmises) peaks aupaklik olema. Isa, ema austamist võime ajakohaselt mõista ja käsitada.

Õp. K a l m u s: Inimene on religioöslikuks sündinud, ta on sega mõtlemisega, arenemisega. Igal inimesel on oma usk. Ta nägi eelajaloo ajal nähtusi mida ta seletada ei osanud, mis temas aukarluse, usu tekitasid. Usu kooli toojad on koolist eemal, hariduse vastased. Mitte rahva kasu, vaid ta arusaamatus, rumalus viis selle kooli. Selleks tegutsesid moraalivastased agitaatorid hääletuste eel. Kiriku tegelaste elu jälgides peab oletama, et neis usku ei ole (Needra). 700-aastane piitsuga usu sissetuupimine ei mõju: 1905 a. ja suure revolutsioonit järele on usk kadunud (Raudkepp: „Minge Moskvasse, juttustage seal.“ Juha- „Palul teravaid üteti kõne vahele mitte

rääkida.“ Referent: „ Kristlaste võte.“ Vara on õpetada 9 a. lapsele usulist filosoofiat, — see jäägu keskkooli ülematele klassidele. Referent tsiteerib kohad juudi ajakirjaniku Illeri ja uue testamendi järele Kristuse kui ajaloolise isiku kohta. Ta on nõus prof. Põllu usuõpetuse kavadega. Nende teostamisel ei peaks kõrvaldama vähemuse usuõpetajaid, ei peaks olema kirikuvahelist poliitikat. Kui käsitada igas tunnis usuõpetust, — siis juttustatakse teda 6 tundi päevas, — anam kui tsaarivalitsuse ajal. Üsk olgu interkonfessionaalne, — tema õpetaja ristiusuline.

V. P e e t teeb ettepaneku korra kohta: viie minutiga kõnelejate aega piirata, mis vastuhääleteta vastu võetakse. Samuti võetakse vastu õp. Illisoni ettepanek kõnelejate nimekiri kinna.

Juhataja loeb ette riigi ja omavalitsuse teenijate Liidu tervitustelegrammi.

Prof. Pöld loob vastuväited J. Annussoni väitele „Ei ole religiooni väljaspool teadust ja P. Treiberi panteoloogilistele väidetele. Üks neist püsib kogu aeg liialt teaduslikel, teine filosoofilisel, peaaegu ratsionaalsel alusel. Usuline ja teadusline filosoofia ei ole üks ja seesama. Üks on tahte ja tundmuse asi. Kindlus, mis teaduses, põhjeneb loogikal. Kuid usuline kindlus ei ole vähem kindel inimesele, kes usub. Mikspärast usaldada isa, ei saa ratsionaalselt tõendada. Euckeni usk ja filosoofia langevad ühte. Induktiivsed postuleerimised on paratamatud päästmata sõlme katki raiumisel. Peab sündima ühtlus, loomine eneses, kui usk teadusega vastolus (ilma vaate tekkimine).

Ime ja luule seletamatud. Religioon ei saa imeta olla. Kõrgem võim on nad nii juhtind. Imed on psüühilised ja nende kujutus luuleline. Neid ei ole tarvis võtta nii, nagu seal väliselt kujutatud on. On märgata praeguse kiriku katoliseeriv mõju teoretiseesimises (vaie-lused opponentieega pärispatu kõlblise mõtte ja ülestõusmise üle). Filosoofiline prodedeutika ei rahulda usu sisemisi nõudeid, on ballastiks; tarvilik on aga sisemise aluse loomine. Ristiusus on konfessionid. Ristiusule on tarvis läheneda mitte abstraktselt vaid konkreetselt. Trei-

bergi poolt käsitatud altruismi kohta teeb kõneleja mõned märkused, tähendades, et Kant sellel alal suurim kristlane oli. Ilmlik kool kasvab kiriklikust välja. Tuleks ebapedagoogiliseks pidada, kui laps

õpib tundma kõiki uske. Ei või käsitada usuõpetust nagu looduslugu. Usk ei ole väärtust kaoland. vaid differentseerub.

Määratakse lõuna vaheaeg k. 13—15. Järgneb.

Karskusõpetus koolis.

(VI Üleriiklisel õpetajate kongressil koolinõunik A. Utsi poolt ette kantud referaat).

Alkoholism on üks laastavamatest ühiskondlikest pahedest; ta kutsub esile lõu degeneratsiooni, hävitab rahva vaimu-elu eeldusi ja kisub allapoole ühiskondliku ja kultuurilise progressi.

Kuid kõnelda pikalt alkoholi kahjust peetakse sagedasti halva looni tunnuseks, samuti nagu tavaliste tõdede rõhutamist, mis igale mõistlikule inimesele päevaselged, mille üle ei või olla kaht arvamist.

Hoolimata kõigest arvatavast selgusest ja arusaamisest alkoholismi küsimuse tähtsusest, edeneb meil alkoholism hiigla sammul ja ähvardab saada meie rahvale komistuskiviks tema arenemisteel.

Rahva enesehoiu instinkt peaks siin avalduma. Meie kui väike rahvas peaksime oma jõu raiskamises eriti olema kokkuhoidlikud. Jga jõud peaks arvel olema kui tahame, et ka Eesti etendaks ajaloo silmapaistvamat osa, et jõuaks omapäraselt kultuuri maksma panna.

Milles seisavad alkoholivastase liikumise nõrkuse põhjused? On teada, et alkoholi olemasolu baseerub laialt rahvamajanduslikul alusel: mitte üksnes viinaja õlletööstuse ettevõtjad — kapitalistid ei ole tema valmistamisest huvitatud, vaid ka kohalikkude omavalitsuste ja riigi majanduspoliitika toidab ennast alkoholi mürgiga. Kui siia juure lisada kõiksugu kõrtsimehed ja vahetalitajad, kes elatavad ennast alkoholi laialilautamisest — alkoholitarvitajatest ei maksa kõneldagi, — siis saame meie selge pildi nendest raskustest, millega seotud alkoholivastane liikumine.

Ei ole liialdamine kui ütleme, et meie kultuur läbi ja läbi on põimitud alkoholi mürgiga.

Alkoholismi alusmüüri sünnitavad alkoholikapitaal oma huvide ringiga, kuna tema tagajärjed on, nagu meie juba nägime, laiate rahvakihtide majandusliku elu hävitamine. lõu degeneratsioon,

vaimuhaigete ja idiootide kasv, rahva kõlblise tasapinna langemine, kuritegevuse tõus ja teised alkoholismi lopsakad õied, mis kisuvad allapoole rahva vaimu-elu eeldusi, kahandavad ja edukäiku.

Kui ühiskond on teatud mõttes organitsm, siis oleks meil õigus kõneleda ühiskondlikust teadvusest ja tahtmusest. Ühiskondliku organismi pääaju moodustaksid siis tema juhtivad organisatsioonid ja asutused, kus tegelasteks pääasjalikult haritlased.

Nagu iga elava organismi kehaosa tarvilisel korral, eriti hädaohus, leiab vastukõla organismi teadvuse aparadis — pääajus, samuti peaks ka alkoholioht, mis ähvardab rahva tulevikku, tema hääd käekäiku, leidma peegelduse haritlaste teadvuses ja tahtmises, et leida abinõusid lõu ja kultuuri kaitseks.

Ainult siis võib saada karskusliikumine reaalseks jõuks, kui ta läbi lööb neis juhtivates organisatsioonides ja asutustes, mis ühiskonna elus lähtsamaid funktsioone täidavad.

Õpetajaskond, mis liitunud ühingu-tesse ja üldiste sihtide saavutamiseks — liitu, on üks mõjuvamatest organisatsioonidest ühiskonnas, sest tema käes on noorsoo kasvatamine ja sellepärast ka kõige suuremad võimalused võitluses alkoholismi, kui sotsiaalse pahe vastu.

Kuid ainult siis suudab õpetajaskond selle suure sotsiaalse probleemi lähendamisele aidata kaasa, kui see probleem asub küllalt selgesti ja püsivalt õpetajaskonna ja rakendab tema tahtjõu oma teenistusse.

Selleks on aga tarvis säada üles kindlad sihtjooned ja võtta nad oma tegevuse direntiivideks.

Kool on üks tähtsamatest teguritest sotsiaalse elu uuendamise protsessis. Kasvatuse teel loob kool sideme ja ehitab silla olevikust — tulevikku, annab

edasi need kultuurvarad, mille eelolevad põlvned on loond ja püüab noortsugu vaimliselt ja kõlbliselt sarnastada nende kasvatuse ideaalidega, mida üles säeb ajavaim ja kasvatuse teooria.

On kindel, et kasvatustööst oleneb suurel määral rahva tulevik ja mitte asjata ei vaadand Plato, Rousseau, Fichte, Leibniz ja mõned teised mõtte- ja kasvatusteadlased noorsoo kasvatusele, kui kangile, mille abil võiks ümber pöörda sotsiaalne olukord. On ju tuttav Leibniz'i ütetus: „Reformeerige kasvatust ja teie reformeerite inimsoo“.

Kuigi siin kasvatuse mõju, kui sotsiaalne tegur, on üle hinnatud, peab siiski rõhutama tõsiasja, et karskusidee kasuks kooli kaudu meil senni väga vähe on tehtud, kuna siin kindlasti positiivseid tagajärgi võib saavutada: joomakombega harjunud vanemat põlve on raske parandada.

Kool on kohustatud karskusidee kasvatamise noorsoos tegema oma ülesandeks ka sel põhjusel, et kasvatuse mõistes juba sisaldub karskusidee vajadus.

Üks sügavamatest mõtte- ja kasvatusteadlastes — Villem James arvab, et kasvatust, võetud laialises mõttes, ei ole muud midagi, kui ideede ehk mõistete omandamise profess.

Kõige paremini haritud intellektiks tuleb tunnistada seda, kes omab kõige rohkem ideid ja sellepärast on ette valmistatud võimajikult mitmekesisemete elujuhuste koostamisele. Ja vastuoksa — hariduse ja kasvatuse puudulikkus tähendab ainult niisuguste ideede ja mõistete puudumist ja sellest järgnevat elujuhustele ja üllatustele vastu seismise võimetust.

Sellest järgneb, et kool peab oma kasvandikkudele andma teiste elus tarvisminevate mõistete ja ideede seas ka tarviliku komplekti ideid karskusealal, et kõrvaldada üllatusi ja võimaldada tulevasele kodanikule seista vastu alkoholi kiusatusele.

Kuid kõige selle juures jääb maksmu tõe, et karskusidee sisendamine noorsoosse on võimalik ainult siis, kui kõlbline kasvatust koolis on vastavalt säetud.

Tahaks ainult tähelepanu juhtida üldjoontes nendele eeldustele, millest oleneb kõlbline kasvatust.

Kõige päält tuleb tähendada, et hästi väljaarenenud kõlbline tunne nõuab ini-

mesell hästi väljaarenenud tundmuste ilma, omadust läbi elada rõõmu ja kurbust, ergutust ja rusutud olengul, pingutuse ja lahenduse tunnet.

Samal ajal ei ole vähema tähtsusega kõlblise iseloomu tekkimises omadus õigesti otsustada, väljaminees üldistest põhimõtetest, oskus nende üldiste printsiipide seisukohalt ennast ja oma ümbruskonda arvustada ja nende omaksvõetud printsiipide pörsaselt tegutseda.

Miski ei ole kardetavam kõlblisele tervisele, kui tundeilma kidunemine, hääbumine ehk võimetus asju ja nähtusi hinnata üldistest põhimõtelistest vaatepunktist.

Prof. Netshajev leiab, et inimesed, kellede hingedes ei leia aset sügav kurbusetunne, samuti ka päikesepaisteline rõõm, kes ei suuda kaasa tunda võõrale kurbusele ja rõõmule, — paljudes juhuses näitavad meile kõlbliselt nüridena inimitüüpidena.

Iseäranis silmapaistvatena näitustena kõlblise tunde kriitilisest seisukorrast toob prof. Netschajev niisugused hinge olen-gud, kus inimeses hakkavad valitsema kired, nagu hirm, kadedus, armukadedus, ahnus j. n. e.

Niisugustest tunnetest juhitud võib inimene kergesti saada kurjategijaks. Ka vähem teraval kujul inimese hinges valitsema pääsnud ühekülgse meeleolud ja läbielanud on kardetavad kõlblisele tervisele.

Meie tunneme ju väga hästi neid igavesti lõbutsevaid elumehi, kelle vaatepunktist terve elu on piiramata maitsmine ja kes sellepärast täiesti kurdiks jäävad elu nõuetele. Kuid mitte rohkem sümpaatilikud ei ole ka parandamata pessimistid, kes usaldamatud inimeste vastu, kes eitavad altruismi, kuski ei näe hädust, ligemisearmastust ja tervet elu tajuvad läbi musta prilli.

Sellest kõigest järeldab prof. Netshajev, et kõlblisetunde kasvatamiseks peab kool oma kasvandikkudele võimaldama mitmekesised hingelised läbielamused — tunda rõõmu ja kurbust, ergutust ja rõhutust, läbielada lootuse-, peitumuse- ja rahuldustunnet.

Mitte vähema tähtsusega, kui tundeilma rahitsemine, on kõlblises kasvatustes vastavalt seotud kehaline kasvatust. Puhas

õhk, korralik toitmine, küllaline ja rahulik uni ning tarvilik osa lihaste tegevust on tingimata tarvilikud loomulikuks tundeeluks.

Ergukava mürgitamine alkoholiga, tubakaga, morfiimiga, enesekurnamine uneta olekuga, üleliigse tööga on kindlaks tagamiseks tundeilma mitmekesisuse hävitamiseks ja ühekülgiste tunnete kultiveerimiseks, mis ebasoodsad kõlblise-tunde arenemisele.

Kõike kokku võttes tuleks rõhutada, et kõlblise tunde kasvatamiseks on tarvis vastavalt säetud keheline kasvatus, mitmekesise tundeilma kultiveerimine, intellekti mitmekülgne harimine, eriti otsustusevõime arendamine asju ja nähtusi arvutada ja hinnata üldistest põhimõtelistest vaatepunktidest, nende pärast tegutseda, milleks tingimata tarvilik on ilmavaate loomine.

Kõiki neid sihte võib rohkem-vähem saavutada kool, kes loodab sõnalisest õpetusest ja asub kasvatava õpetuse seisukohale, mille päätunnuseks on ise-tegevuse ja läbielamise printsiip.

Kõik need põhimõtted, mis maksavad kõlblises kasvatuses, on juhtivad ka karskusõpetuses. Karskus on üks inimvoorstest ja oleneb ära isiku üldusest kõlblisest tasapinnast.

Kuidas tuleks karskusõpetus koolis eelpool ülesäetud pedagoogilistel printsiipidel korraldada? Kas iseseisev karskusõpetus, või karskusõpetus ühendatud teiste õppeainetega?

Karskusõpetus, kui iseseisva õppeaine vastu tuleb puht pedagoogilisest seisukohast vaielda.

On ju selge, et karskusõpetus isenesest ei sisalda midagi positiivist aine külluse ja sisu rikkuse mõttes: igal tunnil tuleks õpetajal kõnelda pääasjalikult ainult negatiivseist nähtustest, mis oma ühekõiksuse tõttu varsi läheks igavaks, nagu endised usuõpetuse tunnid. Elu varjukülgede koondamine ühte punkti eriliste tundide näol mõjuks depressioonivalt õpilaste hinge ellu ja ei suudaks nendas äratada loomuliku huvi, mis eelduseks tajumise protsessile.

Sellest järgneb, et karskusküsimust ei pea kunstlikuli, nii öelda kõrvupidi — kiskuma laste ette, vaid küsimuste tekkimine peaks sündima loomulikult aja ja koha mõttes. Karskusõpetus koolis peab alkoholi mõju tema avalduse sfäärides

jälgima, et küsimus elu tõelikkust ei kaotaks, mis võimaldaks õpilaste tähelepanu ja osavõtlikkust võita karskusprobleemile.

Niisugune eluline, mitte skolastiline karskusõpetus koolis on võimalik ainult ühenduses teiste õppeainetega. Prof. Põld omas raamatus „Karskustöö koolis“ näitab väga selgesti, et karskusõpetus oma sisu poolest väga hästi mahub teistesse õppeainetesse, nagu emakeel, usuõpetus, looduslugu, ajalugu, maateadus ja ka arveteadus. Konkreetsele elunähtustele ja teaduslikkudele faktidele rajatud karskustöö võimaldaks rikkalikud elamused, iseseisva vaimlise töö, mille saavutused jääks raudvarana õpilaste teadvusse. Niiviisi teiste õppeainetega seotult oleks karskusõpetus koolis õpilastele huvitav õppeaine, sest iga tähelepanu objekt, mis end alati uuest küljest näitab, äratav ikka uusi ja uusi küsimusi, uusi ideid, ideaale, mis saades veendumuseks, määravad ära inimese ilmavaate põhijooned, mille loomine üks tähtsamast kooli ülesannetest.

Ka peaks karskusõpetus koolis vastama õpilaste vaimlise arenemise astmele, nagu seda katseline pedagoogika nõuab ka teistest õppeainetest. Sellepärast tuleks karskusõpetuse maksmapanemisel määrata ära õppeaasta, millest algades võiks esineda karskusõpetusega.

Prof. Sterni järele tuleks kooliealiste laste intellekti arenemine jagada kolme staadiumi.

Päale asjade staadiumi umbes 8 aasta vanaduse ümber tegevuse staadium, kus tähele pannakse inimeste ja loomade tegevust; sellele järgneb suhete või vahetõrked staadium, mis algab harilikult 9—10 aasta ümber, kus vaadeldakse ruumi-, aja- ja põhjuslikkuse või kausaalse seaduse suhteid asjade vahel ja omandatakse nende kujutlused; viimaseks staadiumiks tuleb lugeda asjade omaduste staadiumi, kus asju kvalifitseeritakse ja analüüsitakse nende omaduste järele.

Alkoholismi nähtuste vaatlemine kuulub igatahes vahetõrked või suhete ja omaduste staadiumi. Arvesse võttes kutselise hingefeeladuse andmeid, tuleks karskusõpetust algada koolieas, kus koolisündus algab 9 a, vanadusest, teises õppeaastast; kus aga koolisündus 8 a, algab — algades kolmandast õppeaas-

last, nagu see ka on ettenähtud haridusministeeriumi poolt väljatöötatud alkooli koduloo õppekavas.

Mõned meie karskustegelased soovivad väga karskusõpetust koolis käsitleda iseseisvana ainenä, umbes sel kujul, nagu need tunnid Mondi Granfelti järele Leeni Ploompuu poolt tõlgitud „Karskuse töös“ ette on nähtud,

Üht niisugust karskustundi läks mul korda isiklikult kuulda, kuid muljed sellest tunnist olid täiesti eitavad. Terve 60 minuti jooksul kõneles õpetaja lastele alkoholi kahjust, ilma et ta oleks püüdnud mõtte vahetust lastega selles küsimuses läbi viia. Ainult niikaua, kui õpetaja katseid tegi piirituse saamises õllest, olid õpilased tähelepanelikud. Niipea aga, kui õpetaja jälle rääkima hakkas, ilmus õpilaste nägudele igavuse ilme, kasvas väliste liigutuste arv, mis kindlaks tunnuseks oli, et õpilased olid juba väsinud ja õpetaja kõne neid huvitab vähe. Õpilasi ei tohi karskusõpetuse ajal surnuks rääkida, vaid ka siin peab õpilastele võimaldama miimekesine tegevus, nagu seda töökool nõuab.

Kuhu viib meid kõlbluse ja karskuse jutlustamine, selleks veel järgmine näitus. William James jutustab järgmise loo õpilaste huvi ja appertseptiooni seaduse ignoreerimise alalt.

Keegi õpetaja jutustab õpilastele midagi niisugust, mille tajumiseks õpilastel vähe pinda. Oma kõne ajal paneb ta tähele ühe õpilase tähelepanelikkust tema kõne vastu. Kõne lõpul pärib ta poisilt, mis teda kõnes kõige rohkem huvitatud. Poiss vastab, et ta olla kogu aeg õpetaja suu liikumist vaadelnud ja leidnud, et terve kõne jooksul ei ole kõneleja ülemine lõualuu mitte kordagi liikund.

Nii sünnib kui karskuse jutlustamise tundidel.

Ka tuleb siin alla kriipsutada tõsiasja, et karskusõpetuse läbiviimisel pole soovitatav ainult negatiivse külje rõhutamine, nagu sagedasti lehkse, demonstreerides pääasjalikult õpilastele joodiku maksa, neerusid südant j. n. e., mida toonitab V. James teos „Kõned õpetajaile psühholoogiast“.

Positiivse mõiste rahuldamine peab seisma esimesel kohal. Õpetaja peab õpilastele eestkäit rõhutama karskust, kui kõrget inimväärtust.

Hää füüsiline tervis, noor ja elujõuline väim vanaduses, kui karske elu järeldused, on kõrgemad väärtused.

Särav päike, sinine taevas, roheline mets, mühav meri, kogu elu oma milmekeisusega võib pakkuda parema ja kõrgema lõbu, kui alkoholi uimastus. Kõik selle mis inimene tegemata jätab sellepärast, et see halb, võib teha motiividel, et olemas on miski teine — hää.

Hüva mõiste peab määrama meie tegevus, mitte aga nuhtluse kartus; vastasel korral oleme orjad ja esitame orjade moraali.

Nii õpetab Spinoza omas „Eetikas“. Ka positiivse mõiste rõhutamine karskusküsimuses oleks loomulikum ja kergem juhtumisel, kui karskusõpetus koolis leiste õppeainetega oleks seotud.

Kuigi karskusõpetus koolides panna-ke maksma ainult siduvuses teiste õppeainetega, peaks õppekavades sel ainult siiski vastavas kavas elema oma kindlasti määratud koht. Selgus igas asjas on parem tagatis asja edukaks läbi viimiseks. Keskkooli lõpuklassis, eriti aga õpetajate seminaarides, tuleks karskuse õpetuse tarvis erilised tunnid määrata, et teha kokkuvõtteid ilmavaate loomiseks karskusküsimuses.

Kuid ka keskkooli kõigis teistes klassides, pääle viimse, oleks otstarbekohane karskusõpetus ühendada ainulega, nagu füsioloogia, bioloogia, keemia, psühholoogia ja kodanikuteadus.

Pääle tarviliste mõistete ja ideede ringi, mis kooli lõpul koondatud ilmavaate põhijoonteks, peab kool võimaldama õpilastele tahtelise tähelepanu pingutamise selleks, et nad suudaks alal hoida teadvuses õiged idud ja tegutseda nende ideede päraselt. Tegutseda kokkõlas vastuvõetud otsuslega on karvatus protsessis üks tähtsamatest põhimõtetest¹⁾.

Et õpilastele võimaldada tegutseda omandatud ideede päraselt ja avaldada isetegevust, tuleks koolide juures organiseerida õpilaste karskusühingud.

Pea siin tarvilikult avaldada mõned mõtted nende noorsoo karskuse organisatsioonide — lootusühingute kohta, mis mõnel pool alg- ja keskkooli nooremate õpilaste keskel viimasel ajal ellu kutsutud.

¹⁾ V. James „Kõned õpetajaile psühholoogiast“.

Harilikult sünnib mainitud organisatsioonide loomine nii. Kooli sõidab karskuse tegelane; paneb toime õpilaste koosoleku; kõneleb õpillaste karskuse tähtsusest; paneb ette õpilastele ennast organiseerida ühinguks. Sätetakse siinsamas ühingu liigete nimekiri kokku. Valitakse juhatus ja organisatsioon on valmis.

Rahuliku südamega sõidab karskuse tegelane koolist ära ja usub, et nüüd kõik tehtud, mis karskuse liikumisele koolis tarvilik.

Kuidas aga tegutsevad niiviisi organiseeritud lootusühingud, selle üle ei murta palju päid. Pean tunnistama, et niiviisi korraldatud ühingud ilma õpetajate alalise kaastegevuseta on täiesti lootusetud organisatsioonid.

Et siin positiivselt tegutseda, tuleks kõige päält revideerimisele võtta küsimus — missugustest õpilaste vanadusest pääle tuleks lootusühinguid koolides organiseerida.

On teada, et ainult suguelu küpsemise ajajärgust peale, mis meil 13 — 14 aastatesse kuulub, tekivad noortel inimestel huvi sotsiaalsete probleemide vastu, millisest ajajärgust pääle juba psühholoogiline aluspind oleks kõiksuguste ühiskondlikkude organisatsioonid loomiseks kasvava noorsoo keskel.

Meil aga ei hoolita teadusliku pedagoogika saavutustest midagi, vaid sunnitakse sageli 9 — 10 a. lapsi asjadest rääkima, milléks neil pole eeldusi.

Ka vastaval ajajärgul organiseeritud õpilaste ühingud võivad ainult siis edukalt tegutseda, kui siin kaastegelesteks suurema vilumusega vanema põlve esitajad. Ei tohi unustada tõsiasja, et ka meie vanema põlve inimeste organisatsioonide tegevus ikka ja alati lonkab, kui puuduvad energilised ja asjatundjad juhid.

Arvesse võttes ette loodud asjaolusid, tuleks algkoolides, vähemalt neljas esimeses klassis, leppida karskuspäevade ja -pühade korraldamisega, kus õpilased õpetajate kaastegevusel esineks oma jõu kohaselt.

Keskoolide juures organiseeritud ühingutes, kus juba kindel pind ühiskonnategevuses, peaks õpilased esinema referaatidega karskusküsimustes, koguma tatistilisi andmeid ja kokku säadma vaslavad diagrammid, korraldama karskus-

pühi, välja andma omavahelist kuukirja, kus aset leiaksid ka karskusküsimised.

Vanemais klassides oleks soovitav õpilaste esinemine koolitöö vaheajal karskuse propagandistidena, et juba koolipingil omandada eeldusi eelolevas vastusrikkas töös.

Sel teel oleks võimalik kasvatada kodanikke, kellel oleks kohusefunne alkohotiküsimuses ühiskonna vastu ja kes sellepärast suudaks edukamalt, kui vanem põlv, võidelda alkoholismi vastu.

Üheks väga tähtsaks küsimuseks karskusõpetuse maksmapanemiseks koolis oleks karskusõpetuse metoodika põhijoonte kindlaks määramine ja õpetajate põhjalik tutvustamine karskusküsimusega, milleks karskuskursused tuleks korraldada.

Ainult põhjalik tutvustamine asjaga võib äratada tähelepanu ja huvi asja vastu.

See oleks aga eeskätt karskusõpetuse edukaks läbiviimiseks koolis tarviline.

Mitte vähema tähtsusega ei ole ka vastava karskus-kirjanduse soetamine koolide tarvis, eriti aga peaks kooli lugemisraamatud rohkem karskussisulisi lugemispalasid sisaldama, mis oleksid aluseks karskusküsimuse käsitamisele ka emakeele tundides.

Lõpuks ei ole tarvidust selleks palju sõnu tarvitada, et selgeks teha täiskarskuse vajadust õpetajate keskel karskusõpetuse edukaks läbiviimiseks koolis. Vastolud sõnade ja tegude vahel mõjuvad alati demoraliseerivalt.

Tuttav on Seneca õpetus: „Pikk on tee eeskirjade kaudu, lühike ja mõjuv eeskirjade kaudu“.

Kuid pole põhjust karta, et siin õpetajaskond ei seisaks nõuete kõrgusel, kui kulluuri ja rahva huvid kellegilt nõuavad enesepiiramist.

Pääküsimus seisab selles, et karskusküsimus, kui tähtis ühiskondlik probleem, millest oleneb rahva saatus teravasti ja selgesti, asuks iga õpetaja teadvuses, siis ei oleks meid kaugel ka küsimuse õigest lahendamisest.

Sünniks liikumine, tegelased leiduks olude sunnil.

Lõpulausena luban veel kord meele tuletada meile, kasvatajatele, eriti tähtsat Leibnizi ütelist: „Reformeeride kastatus ja teie reformeerite inimsoo“.

Kasvatusmajad.*)

A. Meikop.

Kinnine ja lahtine hoolekanne.

Abitarvitajate suhtes jagatakse tegelikku hoolekannet lahtiseks ja kinniseks. Lahtine on hoolekanne, kui abitarvitajat oma kodus ehk kelledi teise perekonnas toetatakse, kus juures see loetus harilikult võimaldab osalise elu ülevõtmise. Kinnine on hoolekanne, kui abiandmine teostatakse mõnesuguse kinnise varjupaiga-internaadi kaudu. Lahtist hoolekannet tarvitatakse, kui hoolealune ainult osalist abi tarvitab ehk kui tema mõne perekonnaga seotud, missuguste sidemete katkestamine ei ole soovitav. Kinniste varjupaikade-internaatide enamvähem ühine siht on kõigile ühiskonnast eraldatuile, mahajäetutele, defektiiv ja anomaal olevustele täielise abi, ülespidamise ja asupaiga andmine. Mida kultuursem ühissond, seda enam vajab ta hoolekande mitmesuguste sihtidele vastavaid kinniseid internaate.

Kasvatusmajad. Teiste internaatide hulgas on publikumi iseäralise tähelepanu osalised lastevarjupaigad, kasvatusmajad. Oma iseloomu poolest on nad kinnised hoolekande asutused. Eralduvad nad teistest internaatidest selle poolest, et nende ülesanne ei ole mitte üksinda hoolealuse ülevõtmine, ravitsemine, vaid (niipalju kui meil normaalse lastega tegemist) ka kasvatus selle sõna sügavamas mõttes. Kasvatus on nende internaatide tähtsam joon, sellest ka nimi „kasvatusmaja“ (воспит. дом, Erziehungshaus).

Kasvatusmajade iseloom. Igal kasvatusmajal on oma individuaalne iseloom. See on oleneb mitmest faktorist. Esimesena ja tähtsamana on muidugi kasvatusline objekt, mis füüsilise ja vaimlise terveoleku vanuse j. n. e. tõttu võib olla väga mitmesugune. Teisena faktorina tuleb nimetada kasvatusmaja ülevõtjaja organisatsiooni sihti ja eesmärki kui ka juhtivat isikut. Pääle selle määrab kasvatusmaja iseloomu veel ta asukoht. Nii annab kasvatusmaja kesklinnas teise ilme, kui linnaäärsel ehk sügavamal maal.

Väga tähtis kasvatusmaja arenemisele ja käekäigule on ka teda ülevõtjaja organisatsiooni aineiline jõukus. On selle kapitali väike — on asutus sunnitud tahes ehk tahtmata kiratsema.

Kasvatusmajade liigitamine. Maadel, kus kavakindel lastekaitse maksev leidub väga mitmesuguseid kasvatusmaju.

Kasvatatava objekti järgi võiks neid liigitada kvalitatiivselt ja kvantitatiivselt. Esimese liigituse järgi saaksime kasvatusmajad: 1) normaalsetele lastele, 2) moraalselt defektidele (alaealised kurjategijad, alaealised lõbunaisterahvad jne.), 3) füüsiliselt defektidele (vigased, pimedad, kurdid jne.) ja 4) vaimliselt defektidele (idioonid, langetõbised jne.) lastele. Teise jaotuse järgi saaksime kasvatusmajad laste vanaduse järele:

1)	lapsed	—	kuni	1½	ehk	2	aastani.
2)	"	1½	a.	"	4	"	5
3)	"	4	a.	"	10	"	12
4)	"	7	a.	"	13	"	14
5)	"	12	a.	"	16	"	18

Ülesloetud liikidest tuleks tähtsamateks pidada neid kasvatusmaju, milles hoolealuste kasvatuslik külg nõuab suuremat tähelepanu. Need oleks kasvatusmajad füüsiliselt ja vaimliselt terveile kooliealistele lastele. Laste ja ühiskondlise edu seisukohalt on niisuguste laste kasvatus nende füüsilisel ja vaimlisel küpsusjärgul eriti tähtis ja raske.

Kasvatusobjekt kasvatusmajades. Niisugustele kasvatusmajadele leidub harilikult ka kasvatus vajavat objekti kõige enam. Siia kuuluvad lapsed, kes jäädavalit oma vanemad surma, vaimuhaiguste, eluaegse sunnitöö j. m. põhjuste läbi kaotanud. Harilikul ajal tegi niisuguste väestelaste arv 1% elanikkude arvust. Sõjaoludel on see arv tegelikult (sõja ja sõjakohtud, teadmata kadumised, ärajooksmised, väljasaatmised jne.) mõnel sõja all kannatanud maal kolme, isegi neljakordseks tõusnud. Pääle selle on terve rida lapsi kaotanud oma vanemad ajutiselt (kas vangipõlve, haiguste jne. läbi) ehk

*) Ruumi puudusel trükkis ilmumine kauemat aega viibind. Toimetus.

*) Kooliteadised lapsed.

jälle osaliselt (isata, invaliidide, joomarite, tüdrukute jne. lapsed). Kui ka Eestis neid lapsi, kelle kasvataja ja ülevõlpidaja ühel ehk teisel teel röövitud ja kelle kasvatus selle tõttu puudulik, arvata 4 protsendi päale elanikkude arvust saaksime vähemalt 40.000 kasvatuseta jäetud last. Kui oletada, et kolmelneljandikul juhtumisel mahajäetud laste eest lähemad sugulased hoolitsevad, jääks kogukondade hoolitseda ikkagi 10.000 last. Nendest on ainult 10 protsenti kasvatusmajades vastuvõtu leidnud (1921 aastal 973 last — kõne on lastekodudest füüsiliselt ja vaimliselt tervetele kooliealiste lastele). Umbes 9000 järelevõtueta last vajaks siis Eestis kogukonna hoolekannet väljaspool kasvatusmaju.

Kasvatustajad ja publikum.

Kasvatustajad on publiku ikka huvitand. Loeb ju iga täiskasvanu end kasvatusasjas hõlpsasti kõikeadlikuks asjatundjaks ning jälgib hoolega avalikku kasvatusi. Kasvatustajad on üli hinnatud ja maha tehtud. Ülihinnad on neid isegi kasvatusajad, kes tegeliku kasvatusmaja praktikaga mitte tuttavad, kes võisid asja liig ideaalselt. Uuendused ja reorganiseerimised kasvatusmajades on ikka kestnud ja kestavad edasi. Jdeali ei ole veel kätte saadud. Kuna meil kasvatuseta ja vaesidlapsi sõjaolude tõttu palju ja kasvatusmajade võrgu loomine päevakorral, on ka meil huvi kasvatusmajade vastu olemas. On vaja algusest päale kasvatusmaja hääde ja halbade külgedega tutvuda, seda enam, et meil Eestis eeskujulikke kasvatusmaju ei ole pea olemaski ja vaeste ning kasvatuseta laste kasvatusi kannatab sellekohaste seaduste puudumise ja maksvate seaduste eftenägemattuse ning ebamäärasusse all.

Kasvatustajad väljamaadel.

Väljamaadel on viimasel ajal kasvatuseta, kasvatajate ehk puuduliku kasvatuseta jäänd laste kasvatusasja hoolega hakatud korraldama. Töötatakse uusi kasvatusseadusi välja ehk täiendatakse vanu. On leitud, et palju kasulik on tervem riigile ja ühiskonnale on ärahoida, kui pärast toetada ja aidata. Kasulik on varakult kasvatusasja eest hoolitseda, kui hiljem vangimaju, paranduspäiku ehk sanatooriume täita kõlbmata elemendiga. Inimaine on kallis

ning seda ainet hävitatakse kasvatuspuudusel halastamata kombel. On see hävinend, siis ehitatakse töömaju, vangimaju ja karistushooneid risu kõrvaldamiseks, kuna see muudu vedeleks teedel ja reostaks veel rikkumata ollust. Meil on omavalitsuste kaudu teostatav vaestelaste kasvatusasi väga puueulik ja aukline. Sadade kaupa on juhtumisi, kus otsekohese hoolitsejata lapsi nende juhuslike kasvatajate poolt sihi- ja kavakindlalt rikutakse, kuritegevusele kasvatatakse, piinatakse, ülejõu töödega koormatakse, tänavale ehk kerjama saadetakse. On juhtumisi, kus puudus neid ise sunnib kas otsekohesele ehk kaudsele kerjamisele. On viimne aeg oodata riigilt sellekohase kasvatusasja kiiret ning otstarbekohast korraldust sellekohase kaudu. Et kasvatusmaja häädustest halbustest sihist ja otstarbest saada mingisugune pilt, on vaja kasvatusmajade arenemist vaadelda ning kasvatusmaja ja perekonda (kinnist ja lahtist hoolekannet — kasvatus) võrrelda üksteisega.

Kasvatustajade arenemine.

Juhuslikest lastevõrjupaidust ja söimedest väikeste lastele leiame teateid ju vanemast ajast. Kasvatustajad suurematele lastele tekivad alles kesk- ja uuemal ajal. Esirinnas sammub Saksamaa. Teistes Lään Euroopa riikides, Prantsusmaal, Inglismaal, kui ka Ameerikas ei ole nende järele olnud seda vajadust, kuna neis rahvas jõukam ja perekonnad võrdlemisi väiksemad. (Küll on Inglismaal ja Ameerikas ka palju kasvatusmaju, kuid need on kavatsetud suuremalt jaolt kurikaldumuslikele lastele, milledest meie siin ei kõnele). Esimesed kasvatusmajad suuremas masstaabis tekkisid Saksamaal päale 30 a. sõda, mil väestelaste arv oli isearaais suur ja nende seisukord kisendav. Etteotsa astusid tolleaegsed pietismi aegjõrgu tegelased ning ellu tõusid hiigla kasvatusmajad Baaselis (1667), Halles (1675), Stuttgartenis ja mujal. Suurem neist oli Franke asutus Halles, kus laste arv tõusis tuhandeteni. Kasvatus, sõna tõsises mõttes, oli neis asutustes senni kaua võimalik, kunni hoolealuste arv veel viibis kümneis. Võimata oli aga miskisuguseid kasvatuslike põhimõtteid teostada lastekassarmutes tuhandete lastega. Isiklikult iga lapse päale mõjuda oli kasvatajal laste suure hulga juures võimata ning ta abilised ei olnud kau-

gellki kõik oma ülesande kõrgusel. Oli ebavõtteid, millele järgnes, et avalik arvamine asus niisuguse kasvatustajade vastu eitavale seisukohale. Tekkisid seltsid, kes oma ülesandeks võtsid vaestelaste kasvatuskorralduse perekondades. Kasvatustajade asjale löid paranduse ja uue hoo Kröger ja Pestalozzi. Hiljem leidis Wichern üles oma perekonna süsteemi (Familiensystem), mis seisab selles, et lapsi ei tuubita ühte suure majja kokku (Kasarmensystem), vaid paigutatakse väikeste salkadena pööningutele (milles üldised kooli-, turni j. n. e. ruumid) ümbritsevasse majadesse (asundusse), perekondadesse. Wicherni eeskujul tekkisid uued hiigla kasvatustajad: Rauhe Haus Hamburgis, Milleri kasvatustajad Bristolis j. n. e. Ka seadusandlikult hakati nüüd kasvatustajate korraldama (Loi sur la protection des enfants maltraités 1889 Prantsusmaal ja Reformatory schools act 1884 ning Children act 1908 Inglismaal; Zwangs-erziehungsgesetz 1878, Fürsorge-erziehungsgesetz 1900 Saksamaal j. n. e.). Hiljem ilmusid sellekohased eriseadused ka teistes Lääne Euroopa riikides ning praegu arutab Saksa parlament uut täiendatud ja põhjalikku kasvatustajade seadust (Erziehungsgesetz) ning Soome lõpetas 7 liikmeline komisjon 1921 aastal lastekaitse seaduse eelnõu.

Kõigest hoolimata ei ole kasvatustajad Saksamaal suutnud leida suurt poolehoidu. Üleliigne normaerimise ja ühtlustamise tung ühelt ja kiriklikud juhid teiselt poolt on Saksa kasvatustajadele annud kiriklik — militaristliku ilme. Just see militaristlik — kiriklik ilme ongi vähendand laia publikumi poolehoidu kasvatustajade vastu. Saksa kasvatustaja ei ole ikkagi veel täitnud lootusi, mis ta päale pandi. Nagu enne sõda äräpeetud kasvatustajade kasvatustajade kongressil selgus, ei ole 20 — 40% kasvatustajate hoolealustest end ikkagi „kasvatada“ lasknud andudes kuritegevusele ehk ebakõlblusele.

Kasvatustajade kõrval töötab Prantsusmaal „Assistance publique“, Inglismaal „The National society for the prevention of cruelty to children“ ja Saksamaal veel terve rida kasvatustajade, pääasjalikult edendavad perekondlikku kasvatust. Juba Pestalozzi rõhutas perekonna kasvatustajate jõudu kasvatustajade omast tugevamaks ning uuema aja tegelikud

kasvatustajad lõendavad seda. Isa tõsist, ema armastust, tõsist elu oma rõõmude ja muredega ei asenda ükski muu kasvatustajade. Ikka enam tungis ja juurdub mõte, et iga kehaliselt ja vaimliselt terve laps, kes milgil põhjusel kaotand oma perekonna tuleb asetada ühte võõrasse perekonda, kes talle aga kaua ei jää võõraks. Pestalozzi kirjatööde mõjul tekkisid Schveitsis ja Lõuna Saksamaal esi mesed kasvatustajad. Praegni on niisuguseid seltsi issäranis Württembergis palju. Teistest suurematest Saksamaa kasvatustajadest oleks nimetada Pestalozzi selts Hannoveris ja kasvatustajad Elberfeldis ning Schlesvig-Holsteinis. Nende seltside töö on kolme järguline.

Kasvatustajade kolme järguline töö:
 a) laste registreerimine.
 Esimeseks ülesandeks on kasvatustajade registreerimine. Päale palgatud agendi (kasvatustajade) ja seltsi liikmete tarvitatakse ülesandmisel veel ametiasutuste, õpetajate, hooldajate, sugulaste tuttavate soovitusi ja ülesandmisi.

b) Kasvatustajade leidmine.
 Teine juba raskem ülesanne on kõlblikkude kasvatustajade leidmine. Võimalusi ühe võõra lapse kasvatamiseks oleks nii mõnelgi eeskujulikul perekonnal, ei puudu kõigil ka tahtminegi selleks, vaja ainult äratust, meeletulest. Tarvis niisuguseid perekondi üles otsida, vabatahtlikult end selleks ülesandjaid on vähe. Avalikult kuulutada ehk lapsi välja pakkuda on äärmiselt kardetav. Igasse perekonda, kus lapse kasvatamiseks nõusolekut avaldatakse, ei või last veel usaldada. Paljusid avatleb seltside poolt maksetav ülespidamisraha. Ideaalne oleks kui lapsed võetaks kasvatada muidu, sest siis oleks põhjus arvata, et lapse eest kantakse tarvilikult hoolt, kuid ka siin on vaja ettevaatust, sest paljudel kasvatustajadele võtjatel on meeles lapse pärastise tööjõu kasutamine. Issäranis ettevaatlik tuleb olla vanemate lastele kasuvanemate leidmises, samuti ettevaatlik tuleb olla nende laste kasvatustajade andmisega, kes juba näinud palju inetust ja mustust ning kelle hing juba kaotand esimese värs-kuse. Kehaliselt vigane laps ei kõlba perekonda. Siin murdub tihti päale uute vanemate parem tahtmine. Kasuvanemaid otsides tuleb panna tähele

vanemate tarvislikku, varanduslikku ja perekondlikku seisukorda. Nagu tegelik elu neis seltsides on näidand, saavad kõige parema kasvatuse lapsed lihtsates, kuid siiski mitte üsna vaestes perekondades, kellele mõned juba hästi kasvatatud lapsed tunnistavad selle perekonna kasvatuse võimet. Parem on, kui lapse uus kodu vanast võimalikult kaugemal; iseäranis kohased on vaiksed väikelinna ehk maapaigad, kus tegevus aias ja koduloomade juures last ruttu koduneda lubavad. Põhimõte olgu: võimalikult palju linnalapsi maale, kuid mitte vastupidi. Tuleb ainult veel panna tähele, et uuel kasuvanemal oteks kindlustatud sissetulek ning, et lapse koolikäimine ei oleks takistatud, Tähtis oleks ka, et uues kodus ümbritseksid last umbes samad, aga mitte halvemad, sotsiaalsed olud.

c) järelvalve. Kotmas kõige vastutusrikkam ning raskem ülesanne on kasvatusele antud laste aegajaline järelvaatamine — lapse kasvatuse revideerimine. Siin on lihtigi vaja tarka nõu ja kindlat tegu. Teatud aegjärgudel (harilikult 4 korda aastas) korratud vaatamiskäigud ja kirjad peavad hoidma ühendust seltsi ja kasuvanemate vahel. Nõuta on vanemad tihti lapse küpsusaastatel. Nii hoolimatuse kui ka järelkaalumata vahelesegamine võivad asja atnult rikkuda. Palgatud agendil (kasvatusteadlasel) on siin küllalt tööd.

Perekondlik kasvatustemaal, Ungaris ja Soomes. Suuremas ulatuses ja süstematiliselt on viimasel ajal vaeste laste kasvatust perekondades organiseeritud Poolamaal, kus sõja ja rüüstamise tagajärjel vaeseid lapsi iseäranis palju. Veel kavakindlamalt teostatakse niisugust kasvatust Ungaris ju kauemat aega, kus riik selleks annab suuri summasid ja kus see kavatsus sünnib riikliku kontrolli all. Muu seas on ka Soomes hakatud teostama niisugust kavatsust. Soomes on praegu ümarguselt 20.000 sõjawaestlast, nendest 75% riikliku abi tarvitajaid. Leiti, et kasvatust perekonnas on võrdlemisi palju odavam ning perekonna kasvatustööd sääl juures palju suurem ja asuti sellel alal hooliga tööle. Patgati üle 50 agendi, kes leidsid oma teatud raionides paartuhat kõlbulist perekonda, kes olid nõus vaeseid lapsi kasvatama ehk võtma päriselt kasulap-

seks. Iseäranis leiti niisugusid perekondi palju Põhja-Soomes, kuhu Lõuna-Soomes juba mõnituhast vaestlast saadetud. Perekondadesse kasvatada antud laste kasvatuse järele valvavad selleks ametisse saetud kontrollöörid, kes peavad vähemalt neli korda aastas iga lapse kodus järelvaatuse korraldama. Riiklikku hoolt kantakse Soomes praegu üle kümnetuhande sõja vaeselapse eest. Nendest saavad riiklikku abi oma perekonnas 5911 last, kasvatustöös 2869 last ja võõrastes perekondades üle 2000 lapse. Kasvatustöös toetamiseks ja ülevaatajateks on Soome valitsus 1920 a. annud 4 milj. Soome marka ja toeluse ning kasvatustöös perekondadele ligi 8 milj. S. marka. Kuna aga omavalitsused teist niipalju olid kohustatud selleks otstarbeks andma, siis on vaestelaste hääks Soomes kolme viimase mõõda läinud aasta jooksul kulutatud üle 40 miljoni Soome marga.

Meil Eestis on sellekohane organiseeritud perekondlik kasvatustundmata. Kuna meil linnades leidub rohkesti vaeseid perekondi ja vaeseid lapsi, maal aga, iseäranis Lõuna Eestis, sagedasti õige jõukaid lasteta perekondi ja talupidajaid, kellele eeldused ja võimalused lapse eduliseks kasvatuseks, võiks niisugusel organiseeritud kasvatustöös väga hääd tagajärjed olla.

Kasvatustöös halvad küljed. Missugused hääd, missugused halvad küljed on kasvatustöös võrreldes perekonnaga:

a) kasvatustöös võõrandab last elust. Kasvatustöös vastu kõneleb kõige päält fakt, et tga kinnine varjupaik, missugused ka meie kasvatustöös on, last enam-vähem võõrandab ühiskondlikust elust (praktiliselt ja vaimliselt). Seltks mõjuvad kaasa varjupaiga põhikirjad, kodukorrad, eeskirjad, määrused, sulutud ukseid, sugude üksiteisest lahutamine j. n. e. Kauaaegistel varjupaiga kasvandikkudel on sellepärast õige raske ellu tagasi tulla ja kihava väliseluga harjuda, iseäranis veel kui see ellu paikamine sünnib lapse kõige õrnemal ja küsitavamal aegjärgul, küpsusajal. Kasvatuse eesmärk on last valmistada ette iseseisvaks olevuseks elule. Meie kasvatustöös aga, iseäranis vanemad neist, oma kasarmu ja kloostri süsteemi järgi rajatud inimeste sissesäädetel, täistuubitud

lastehulga ja militaristliku iseloomuga — mõjuvad vastupidi — võõrandades last elust.

b) Kasvatusteadustaja hävitab lapse kodutunde. Teiseks hävitab kasvatusteadustaja lapse hingest ülendava inimese armastusest kõneleva kodu tunde. Kodutunne on igale inimesele omane. Ainult kodu kaudu õpib laps hindama ühiskonda ja ühiskondlikku korda. Kodu õpetab teda austama ja armastama inimest ja isikut. Kodu kaudu leiab ta omale hõlpsamini elukutse ja elusihid, õpib hindama elurõõmu ja elumuret. Kaugelt suurem jagu endisi kasvatusteadustajate kasvandikke kõneleb oma kasupaigast vastumeelselt; kui seda neilt küsida, siis võikivad nad harilikult. Selle tõttu ei loo ka (nagu seda Saksamaal tähele pandud) kasvatusteadustajate kasvandikud endale nii hõlpsasti püsivat pesapaika, vaid armastavad kerge, mustilase elu. Neil on tundmata ema (olguigi kasuema) armastus, neil puudub lugupidamine ka võõra kodu vastu. Kasvatusteadustaja on toond nende hinge võõra pääliskaudsuse tooni, on neid õpetand inimesi ja elu vihkama, on nende iseloomule annud antisotsiaalse tämbri. Kõige selle tõttu liituvad nad hõlpsasti kergemeeliste ollustega ja anduvad kergesti tänavade mõjudele. Abielulahutused, perekonnast ärajooksmised, võltsimised, väljarändamised j. n. e. on nende juures võrdlemisi sagedamad.

c) Kasvatusteadustaja hävitab lapse isesegevuse. Edasi sumbutab kasvatusteadustaja lapse isetegevuse. Alalised ettekirjutused, juhatused, määrused, karistused ja distsipliin surmavad iselalgatuse, isetegevuse tungid, hävitavad edasipüüdmise, uurimise himu. Lapsest saab pääliskaudne olevus, ta ei tee midagi põhjalikku — õpib õpetajale, töötab juhatajale. Õppimine areneb, võrreldes perekonna lastega, hooletumalt, aeglasemalt, töö on vastumeelne. On katsutud kunstlikult arendada isetegevust (oma peenrad äias, oma taskuraha ja hoiuraamatud, vaba aeg, oma korrapidajad, oma ühingud, kohtunikud j. n. e.) Kuid suuri tagajärgi see Saksamaal tüüpilistes kasvatusteadustajate kasvandikud ei ote. Eeskujulikud selles suhtes on Ameerika kasvatusteadustajad, kus lastele igasugu kalduvuste avaldamiseks ja isetegevuseks suured võimalused. On olemas omaid seltsid, ühingud, kunsti ja raamatukogud, omaid ajakirjad, omaid

täieõiguslikud kohtud; on loodud isegi laste vabariik. Ameerika kasvatusteadustaja ei saa võrrelda meie laste kasvatusteadustajaga, vaid sarnanevad nad enim väikestele rikkalikult varustatud pensionaatidele. Nendest kunsti- ja raamatukogude, muusika- ja võimlemissaalide, aedade, tiikide ja spordiplatsidega varustatud lastekodudest võime Euroopas vaid und näha. Kuid edasi puuduvad meie kasvatusteadustajades ka asjatundjad kasvatajad ja juhatajad. Meil ollakse valmis lapsi igapidi dresserima ja lapsi sunnitakse külalistele lastemängudega esinema, millest viite kui ka 15 aastased lapsed sugude pääle vaatamata komando järele peavad osa võtma. Et aga 5 ja 15 aastased lapsed mängu ei suuda ühineda, ei last mängule ei saa sundida, kes saab sellest aru dresserimisloos. On lastel eeskirjadest la määrustest hoolimata veel veidi isetegevust üle jäänud, siis ollakse karmid iga energia avaldust karistusega sumbutama. „Kes kurja ei oska teha, sellest ei saa ka häätegitat“, ütlevad optimistlikud ameeriklased ja asuvad lapse isetegevuse kaudu tema iseloomu arendamisele ja parandamisele. Kasvatusteadustajas kasvand noor inimene on elus, võrreldes perekonnas kasvand lapsega, abitud, saamatu. Olles harjund, et teda juhitaakse, tõugatakse, on hävind individualiteet, on hävind isetegevus.

d) Kasvatusteadustaja hävitab külgehakkavuse suurem. Neljandaks kasvatusteadustaja halvaks küljeks, võrreldes perekonnaga, on tema suurem füüsilise (külgehakkav haigus) kui ka kõlblise külgehakkavuse võimalus. Võimata ehk vähemalt raske on laste vastuvõtmise juures alati vahet teha õnnetu, kuid voorusliku väes lapse ehk moraalselt langenu tänavpoisi vahel. Samuti on raske jõuda selgusele, kas vastuvõetud puudulik kasvatusteadustaja, või on ta lihtsalt kasvatamatu, omades anormaalsed kalduvused. Selle tõttu on siis ka üksteise demoraliseerimisele üks lahti. Mida enam lapsi koos, mida perekam lastekasarm, seda väiksem on kasvatusteadustaja isiklik mõju ning tegelikud kasvatusteadustajad on siis tihti pääle taltsutamata ning ebanormaalsed tänavpoisid. Väljamaal on selle vastu võitlemiseks asutatud laste vastuvõtmise punktid (vastuvõttekodu, Beobachtungstelle), kus neid kolm kuud peetakse tähelepanu all ja siis saadetakse vastavasse kasvatusteadustajasse.

e) Kasvatustajad Viimaseks argumendiks kasvatustajade vastu on asjaolu, et kasvatustajades on kasvatustajade perekonnas võrdlemisi kallim. Tallinna kolmes kasvatustajades tuleb iga laps

käesoleval aastal keskmiselt ligi 28.000 marka maksma. Selle juures on nii füüsiline kui ka vaimline kasvatustajades väikestes lastekasarmutes ikkagi kasvatustajades keskmises perekonnas viletsam. Majasse, kuhu normaalselt 25 — 40 last võiks paigutada, on neid nüüd 80 — 100 tuubitut kokku. Individuaalsest kasvatustajast ei või neis oludes olla juttugi, vaid nõrgemate mudilaste eestvedajateks saavad siin tihtigi kasvatustajad, kangemad ja kavalamad tänavpoisid. Ka puhtus tervishoidlikud tingimused ei saa neis oludes olla kuidagi soodsad. Kui suur summa tuleks neis kasvatustajades iga lapse pääle kulutada, kui kasvatustajades pedagoogilistele, tervishoidlikele ja esteedilistele nõuetele peaks vastama? Kas mitte 50.000? Kas aga siiski ei saaks vaene laps perekonnas selle raha eest parema kasvatustajade osaliseks? Päälegi kui lapsel mõningate lähissugulastega olemas sidemed, mis ikkagi tuleksid ära kasutada. Ka oleks vähesel lapsel siis alaline kodukoht ja alalised kasu vanemad.

Kasvatustajade hääd küljed. On siiski fakte, mis kõnelevad kasvatustajade poolt. Kasvatustajade kaudu on vaestelaste eest hoolitsemine hõlpsamini läbiviidav ja on kasvatustajade kiirel juhtumisel kohe saadaval. Hooldealuste keharravitsust on kasvatustajades võimalik korraldada, korrapärasemalt ja järjekindlamalt, kui viletsas perekonnas. Toit ja tööajad on kindlamini ja teadlikumalt normeeritud ja arsti abi võib olla paremini korraldatud.

Ka pedagoogilist tööd võib kasvatustajades arendada suurema järjekindlusega ja mõjuvamini. Laiaulatuslikud kasvatustajade põhiprintsiibid on kasvatustajades kergemini teostatavad kui perekonnas. Sellevastu on perekond kasvatustajade põhi ja alus ning suur hulk väikseid detaile ja inimarmastusel põhjendavaid kasvatustajade tegureid pääseb mõjule ainult perekonnas. Nende teostamiskatsed suuremas mastaabis kasvatustajades on ainult vilets järeleand — ning järeleand seda enam, mida teguvõimetum on maja juha-

taja ning mida enam asutus kiraiseb aineliselt.

Kasvatustajade tüübid. Missugune peaks olema eeskujulik kasvatustajade, selle üle on ju enam-vähem jõutud selgusele, kuid tegelikus elus tuleb siiski lihti kalduda kõrvale, ohverdada üht ehk teist. Ühes kohas puudub hääd juhataja, teises hääd ruumid, ühel on asukoht vilets, teist pigistab ainealine kitsikus j. n. e.

Kirikukaldavustega lastele on inglise- ja saksa süsteemi järel loodud väga mitmetüübilisi kasvatustajade laste vanadusele ja kasvatustajadele vastavalt, nagu: Kasvatustajad — vastuvõtteks ja esialgseks uurimiseks (Beobachtungstellen), kasvatustajade laiskadele, kasvatustajade töömajad, reformatooriumid, kasvatustajad raskelt kasvatustajadele, ebanormaalsele, kasvatustajad-laevad j. n. e. Vaimliselt ja füüsiliselt tervete kooliealiste laste juures huvitavad meid kasvatustajad ainult oma ehitusviisi ja suuruse suhtes. On kolm tüüpi: 1) suuremad kasvatustajad-kasarmud võimalikult hulga lastega ühes majas (Kasarmusystem); 2) suured kasvatustajad (asundused) perekonna süsteemi järel (Familiensystem). Ka siin on palju lapsi ühe juhataja (Direktori) all, kuid mitte ühes majas, vaid väikestes üksikes eemal seisvates majades (perekondades) igaühes 10 — 20 last abijuhataja (perekonna isa ehk ema) kasvatustajade all. Ainult kooliruumid turni ja mängusaalid, töökojad j. n. e. oleks ühised; 3) väikesed kasvatustajad (lastekodud) maksimum 30 lapsele ühe juhataja ja paari abilise hoole all.

Nende kolme tüübi kohta tuleb äelda, et suured kasarmu tüüplised kasvatustajad igal pool on eitatud. Nendest võivad kõnelda isikud, kes ise kasvatustajades lähemalt ei tunne (kahjuks on meil Eestis isegi niisuguseid kasvatustajade hääd kiitvaid juhatajaid). Mõned närsused margad, mida kokku hoida suudetakse, on tähtsusetud kasvatustajade kahju kõrvale, mis sünnib kasvatustajades niisugustes lastekasarmutes. Perekonna süsteemilised suured kasvatustajad võivad olla väga otstarbekohased, kuid on, kui nad eeskujulikud ja nõuetele vastavad peavad olema 1) kulukad asutada ja üleval pidada ja kasvatustajades tuleb suuremale majanduskulude ja perekonna personali pida-

mise tõttu kallis: 2) võrdlemisi raske niisuguste suurte asutustele juhtivaid isikuid leida ning igasugused eksisammud (neid tuleb ikka ette!) nende suuremate järel-
 dustega; 3) võimata ka neis perekondlikes asundusis teatavat vabaduskiens-
 dust ja mehhaanilisust ära hoida ning puht individualistlikku kasvatust läbi viia. Lõpuks sihib uuem aeg sinna poole, et igasugu suuremaid kasvatasmaju ning varjupaiku kõige päält vaimliselt ning kehaliselt defekt ja anormaal lastele (pimedad, kurdid vigased, haiged, idioodid, kurikalduvuslikud j. n. e.) tuleb asutada ja reserveerida, missugust element võimata perekonnas kasvatada, missugune element perekonna tööjõu teiste laste kasvatamises takistab ning missugust elementi ühiskonnas enam, kui harilikult arvatakse. Vanemateta ja koduta vaesed, kuid muidu normaallapsed tulevad võimalikult perekondadesse kasvatada anda ehk jälle nende kasvatamiseks kolmanda tüübilisi väikseid kasvatasmaju luua. Niisuguste väikeste kodude korraldamisele on uuemal ajal siin ja seal asutud ning muu seas on Soome valitsus niisuguste väikeste kodude (kuni 15 lapsele) asutamiseks ja teostamiseks sõjavaestelastele seni mitmed miljonid Smk. välja annud. Niisuguseid väikseid lastekodusid on Soomes praegu ligi sada. Need väikesed kodud omavad väga perekondliku iseloomu ja ei ole neis personaali küsimus kunagi nii terav, vääratused nii sagedad ega tagajärjekikkad kui suurtes kasvatasmajades. Küll ei saa nendes väikestes kodudes vanemaid lapsi töökodade puudusel ette valmistada mingile elukutsele, kuid see ei ole siiski puudus, vaid paremus, sest on otstarbekohasem leitud kui hoolealused, viibides ise kodus, õpivad mingit ametit väljaspool. Kurikalduvustega ja kehalise vigastusega lastele on elukutsele ettevalmistamiseks muidugi suuremad asutused eeskujulikkude töökodade, masinate ja muude tehniliste abinõudega tarvilised. Ka meil Eestis asuvatest (27) on suurem hulk (18) väikesed kodud alla 30 lapsega.

Kasvatasmaja asukoht, ruumid ja sisesäade. Kasvatasmaja asugu võimalikult ilusal paigal, soovitav kus loodus mitmesuguse vaheldust ojade, järvede, küngaste, tiikide, metsa j. n. e. näol pakub ja kus lapsed suvel ning talvel leiaksid vaheldust ja lõbu. Hooned olgu meeldi-

vad, õhu ning valgusrikkad. Endised kasvatasmajade ja varjupaikade ruumid oma kinniste müüride, sulutud uste ning inetute ahtate ehitustega sarnanevad vangimajadele ning on pigemini haiguste ja põdemise paigad, kui kasvatasmajad. Et päiksevalgus kui suur hügieeniline tegur täiesti pääseks mõjule, olgu majad lõuna-läänest põhja-ida poole rajatud. Piinlik puhtus olgu üks kasvatasmaja pea tingimistest. Et igapäevast põhjalikku puhastust hästi võimaldada, tuleb ju ehitusajal mõelda sellekohaste eeltingimiste ja sissesäadete peale. Puududa ei tohi (puudub aga meie asutustes sagelihti,) vannituba. Alumised seinad, et nende puhastamist võimaldada, olgu õlivärviga värvitud, samuti põrand, ukсед ja mööbel. Seebiga ei saa kasvatasmajas olla kokkuhoidlik. Ruumid olgu valged ja õhurikkad, aknad avarad. Suured magamis- ja töösaalid, kus üle 15 lapse, ei ole soovitatavad. Puududa ei tohiks lugemistuba, muusikatuba mänguriistade ja klaveriga ja võimlemisruum. Ilu, esteetika on kasvatasmajas suur kasvatulik tegur ning ruumide sisemise kui ka välmise ilustamise peale tuleb panna suur rõhk. Ka maja ümbrus ja platsid olgu kõige paremas korras ja kokkukõlas ehituste ning ümbrusega, samuti keldrid, kuurid, tallid ja muud majandushooned. Teed olgu umbrohust puhtad ja sirged, puududa ei tohi mängu ja spordiplatsid. Palju lõbu valmistavad lastele igasugu koduloomad, kellede kultiveerimisele tuleb panna suur rõhk. Igasugu koduloomad ja kodulinnud olgu esitatud, isegi mesita ja kalatiigid säetagu korda, kus vähegi võimalik. Ka toalinde tuleb soetada ning nenge kasvatamiseks lastele anda täieline võimalus. Samuti palju tööd ja lõbu annab lastele eeskujulik aed, iseäranis aga lilleaed. Ka toalilli ei tohiks unustada. Enda ruumide ilustamiseks lillede või maalidega antagu lastele võimalus, eriti vanematele kasvandikkudele.

Kas kasvatasmaja linnas või maal?

Kas kasvatasmaja peab olema linnas või maal, seda küsimust lõpulikult otsustada on raske. Nii linnal kui ka maal on omad hääd kui ka halvad küljed. Linnas oleks suurem võimalus vanemate hoolealuste erikatdovusi kutsehari-
 duse alal rahuldada, maal jälle oleks kasvandikkude füüsiline arenemine sood-

sam. Linnas oleks võimalus kasvatusmaja ühetoonilisse ellu tuua kultuur-esteetilisi vaheldusi kontsertide, lasteetenduste, museumide, näituste, õppekäikude j. n. e. näol; maal pakuks loodus mitmesugust vaheldust. Üldiselt on kasvatusmaja maal majanduslikult kasulik. On aga linnas aed ja maala kasutada, võib ka sinna eeskujuliku väiksema kasvatusmaja korraldada. Hää on kui kasvatusmajal nii linnas kui ka maa häädused ei puudu, mis siis võimalik, kui kasvatusmaja asub linna lähedal, umbes tunni tee linnast. Vähemalt peaks suusemad kasvatusmajad nii asendatama.

Kas segaasutus või sugudele lahus?

Uuem aeg on segaasutuste poolt. Segaasutus on loomulikule elule (perekon-nale) lähedamal ning ei tundu nii kloostri või kasarmu taolisena. Sugude vaheline läbikäimine silub ja pehmen-dab iseloomu konarlused ning elustab tegevus- ja võistlushimu. Ka majanduslikult on mitmesuguste majatööde täit-misel mõlemaid vaja. Lastekodudes, kus laste vanus ei lõuse üle seitsme aasta, võib poeg- ja tütarlapsed üksteisest jätta eraldamata. Vanemate laste juures võib hää eduga lubada ühistöötamist ja ühis-õppimist, eraldada tuleksid elu- ja maga-misruumid. Muidugi tuleb vanemate ning kurikalduvuslike laste juures äärmiselt olla ettevaatlik ning tarbekorral viia läbi põhjalikum eraldamine.

Kas kasva-tusmajal peab olema oma kool?

On kasvatusmaja väikene ja koolieatise lapsi vähe, ei ole oma kool juba majan-duslikel põhjusil soovitatav ning lapsed võiksid väga hästi käia ümbrus-konna koolides. Sellel oleks muu seas hää külg, et lapsed vähehaaval välis-ilma ja eluga harjuksid ning asutusest lahkumine ei tunduks neile nii järsuna. Üldse ei ole hää kui last liig kaua välis-elust eraldatakse ja asutuses peetakse ning soovida oleks, et vanemad kasva-tusmaja lapsed vähemalt suve kuski pere-konnas mööda võiksid saata. On aga mõnesugustel põhjustel siiski oma kooli avamine tarvlik, siis on soovitatav (ehk sel kül ka oma hatvad küljed ei puudu) kooli välislastega täiendada. Need took-sid kasvatusmaja ühntoonilisse ellu tea-tava mitmekülgsuse ja koolitöösse konkuren-tsi, kuna kasvatusmaja lapsed õppi-mises enam-vähem hoolimatud. Suure-mates kasvatusmajades vanemate ja kuri-

kalduvuslikele lastele peaks siiski olema oma, võimalikult mitmeklassiline ja hääde alaliste õppejõududega kool. Harilikku-dest õppekavadest tuleb neis mõnikord, õpilaste vaimlist arenemist, kõlblist tasa-pinda, tulevast elukutset, vanust j.n.e. silmas pidades kalduda kõrvale.

**Keda tu-leks kas-vatusmaja-
desse päi-gutada?**

Lapse loomulik kasvukoht on kodu — oma ehk võõras. Kuna aga kõigile vaestelas-tele raske leida vastavaid perekondi ja paljud lapsed kauase kasvata-maltuse ja halbade kommete pärast perekonda ei kõlba, peab ühiskonnas olema nende jaoks mitmesuguseid kasvatusmaju. Siin on kaua ja kibedasti eksitud. Erilaadilisi ja erivanusega lapsi on paigutatud ühte ja sama kodusse. Igal linnal ja maakonnal on oma laste-kodu ning sinna korjatakse sageli kokku selle linna kolme kuni kuueleistikümne aastased (Karlova lastekodu Tartus) linna ja maalapsed, samuli andekad, nõdra-mõistuslikud, isegi idioodid ning vigased lapsed. Ainult vaimliselt ja füüsiliselt sarnaseid lapsi on võimalik ühes kodus nende iseloomule vastavalt edukalt arenda-da ja kasvatada ning on neil huvi ühiseks tööks, õppimiseks ja mänguks. Et nendest eksimistest üle saada, peaks olema, igal maakonnal (ehk vähemalt mitmel maakonnal omavahelisel kokku-leppel) mitmesugused lastekodud. Kõik kodud kokku peaksid aga looma üle-riikliku ühise ühisest keskkohast juhitud võrgu. Selle läbiviimiseks peaks meil lastekaitse seadus ellu kutsutama, vastav üleriikline keskkohd ning omavalitsuste juures vastavad lastekaitse osakonnad looma. Niisugusele teele on pääle muu õhtu Euroopa ka juba Soome asund ning vastava keskkoha ja suuremate omavalitsuste juure vastavad osakonnad loond, kuna lastekaitse seaduse eelnõu ootab arutamist.

Muu seas on pandud tähele, et laste-kodudes kogub palju anormaaliste kalduvustega lapsi. Arvuliselt kõigub see element 10% — 50% vahel laste arvust. Kuna niisugune element kasvatustööle tervele laste juures suureks takistuseks. asutati Daanis selle ärahoidmiseks ise-ärälised „vastuvõtte kodud“, kus igal vastuvõetavat last füüsilise ja vaimlise terveoleku ja moraalse tasapinna seisukohalt 2 — 3 kuud uuritakse ja tähele pannakse ning siis vastavasse kasvatus-

endale sihiks kasvatada hoolealustest eeskujulikke teenijaid. Just see hoolealuste elukutse ühekülgne ja vägivaldne äärmääramine aga tõi neile halva kuulsuse. Kasvatustajaja muutus kasarmuks, kus hoolealusel elukutse valimisel midagi ei olnud ütelda, ning kus teda sunniti tüümaks, sõnakuulelikuks mehhaaniliseks tööorjaks. Elu näitas et hiljem neist sunnitöolistest suur protsent lõbumajadesse sattus ehk vangimajadesse, töomajadesse, haigemajadesse ja sanatooriumidesse vastu võtta tuli. Elu nõuab iseseisvust ja iselegevust ning teatavat vabadust elukutse valimises. Selleks loodi hiljem kasvatustajajade juure väikesed töökojad (rätsepätöö-, kingsepätöö-, raamatuköite j. n. e.). Kuid esiteks ei jõua need väikesed töökojad täit spetsialiteeti anda ja teiseks ei ole varjupaikade rahutu element niisugustele käsitöödele küllalt kohane. Ameerikas, Inglismaal ja ka Saksamaal on korraldatud viimasel ajal väga hääde tagajärgedega suuremate kdsvatustajajade juure tööstus- ja kutsekoote (põllutöö-, metsaasjanduse-, aiatöö, karjakasvatuse, mesilastepidamise, linnu-, kalakasvatuse, sordikasvatuse j. n. e. koole) ning kasvatandikud on nendest ikka enam ehk vähem huvitatud otnud. Kuna meil aga niisuguste kutsekoolide asutamine raske, tuleks katsuda elukutse küsimusest sel teel üle saada, et lapsed kasvatustajaja kulul pannakse õppima välja miskit käsitööd ehk elukutset, mis neile västab.

Kas „kasvatustajaja“ või „lastekodu“ Palju on kõneldud selle üle, missugune nimi oleks kohasem, kas varjupaik, kasvatustajaja või lastekodu? „Varjupaik“ ja „kasvatustajaja“ kohta on seletatud, et need nimed lapsele liig palju kurvast ja alandavast minevikust kõnelevad, kuid lõpuks ütleb ka „lastekodu“ nimetus vähe, kui selle kaasas ka sisemised uuendused ei käi. Trellide, plankide ühise vormi j. n. e. kõrvaldamine kasvatustajajast üksi ei aita, kui kasvatustajajal laste silmis siht puudub ning mingi elukutse ehk hariduse omandamine kodus ehk kodu kaudu võimata. Meil on „lastekodu“ juba üldiselt läbilõõnud. Soovitav oleks, et selle nimel all siiski väiksemaid kasvatustajaja ja kodusid väiksemate lastele mõeldaks, kuna suuremad asutused suuremate ja kurikalduvustiliste lastele ikkagi tuleksid nimetada kasvatustajajadeks. Erisihilised kasvatustajajad

pimedatele, idiotidele j. n. e. võiksid aga väga hästi kanda kodu nime.

Kasvatustajajade asutamine. Kas peaks kasvatustajaja asutama riik, omavalitsused või eraasutused? Tegelikule asutamisele ei peaks riik mitte asuma vaid pääasjalikult omavalitsused, kes elule, oludale ja nõuele lähemal kui riik. Riigi ülesanne oleks kasvatustajajade võrgu arenemisel luua teatavat ühlust ja süsteemi, põhijoone anda, kontroteerida ja kui tarvis — toetada. Siiski peaks riik niisuguste kasvatustajajade ja lastekodude korraldamise oma peale võtma, missuguste jaoks ühes maakonnas elementi vähe, nagu: pimedad, vigased, idioodid, kurtummad j. n. e. lapsed. Kõige kohasemad oleksid meil omavalitsused kasvatustajaja ja lastekodusid organiseerima. Väiksemad kogukondlised üksused ja majandusliselt nõrgal jalal seisvad eraselsid ei suudaks ettevõttele anda küllalt elujõudu. Nii on meil paaril viimasel aastal paljud eraasutuste lastekodud välja surnud (Liivia lastesanaatoorium Pärnus, Saksa seltsi kasvatustajaja Tallinnas j. n. e.), kuna mitmed kiratsemas ja välja suremas on. Ka võiks eraasutuste tekkimisel kasvatustajaja mõnda kohta ehk linna liig palju tekkida, kuna teisel nendest puudus, Omavalitsused aga avaks neid liingiva tarvituse järele. Ka ei saa eraselsid hoolealuste keele, rahvuse, usu j. n. e. suhtes igakord olla erapooletud vaid ajavad sagedasti mõnesuguseid sihte taga.

Ameerika kasvatustajajad. Lõpuks paar põhimõtelikku joont Ameerika kasvatustajajadest. Need kaks joont oleksid: 1) asutus ei tohiks aineliselt kiratsetada; 2) lapse iseloomu arendamine isetegevuse kaudu on kasvatustajaja ülim eesmärk.

Halb on kiratsev perekond, olgu et seal sugulus, üksteisest lugupidamine j. n. e. aitavad viletsust unustada. Kümme korda viletsama on kiratsev kasvatustajaja. Ameerika kasvatustajajad, milledest meie esialgu muidugi võime vaid und näha, sarnanevad pensiooniatidele. Sissesääde on rikkalik. Pea igal kasvatandikul on oma väikene mööbel, oma mitmesugu riided ja söögi nting puhastamisabinõud. On olemas suplemissisesääded, vannitoad dushiga, igasugu spordi võimalused ja abinõud. Kool on rikkalikult

ja igasuguste abinõudega varustatud. On olemas mänguriistade koorid ja muusika toad. Valitseb suur tegevusvabadus, mille tõttu võimalused ei puudu iseloomu arendamiseks ja isetegevuseks. Näituseks õpivad tütarlapsed majapidamise ja köögi kunsti saladused põhjalikult. Igal vanemal tütarlapsel tuleb korda mööda üks päev söögi eest hoolitseda. Ta peab söögitableti kokku säädma, söögi valmistama ja laua katma. Siin juures võib ta asutuse kulul tarvilised toiduained ise osta ning laua dekoreerimiseks lillede ja muu ilustustega asutuse arvel raha välja anda. Ka kõik magusad road ja pirukad peab ta sel päeval oma fantaasia järele valmistama ning lauale tooma.

Samuti on lastele lubatud enda tööja eluruume oma maitse järel lillede, piltide ja muude ilustustega asutuse kulul ehitada. Hoolealustele on lubatud pidustusi toime panna, külalisi vastu võtta, pidada sünni- ning muid mälestuspäivi. Elukutse valikul peetakse hooliga silmas ning edendatakse igapidi kõik võimalused lapse füüsiliseks ja vaimliseks arenemiseks ning elule ettevalmistamiseks. Nii Ameerikas. Meie lastekodude töö aga kiratseb ruumi kitsikuse, ainelise puuduse ning sageli saatmatute juhatajate valitsuse all.

Kõike ülalmainitud põhimõtteid korrares saaksime lõpuks järgmise lühikese kokkuvõtte kasvatustöökajade asjus:

1. Kasvatustöökajade ei tule ülihinnata. Nende kõrval tuleb ka perekondlikku kasvatustöökajade edendada, sest see on odavam, loomulikum, elule lähemal ning annab lapsele teatava kodu; mida ei anna kasvatustöökajade.

2. Kasvatustöökajade asi võib ainult siis edukalt edeneda ja areneda, kui meil pandud maksma plaaniline lastekaitse ning loodud üleriiklik vastav organisatsioon, kes kasvatustöökajade korraldab, ühustab, üksteisega ühendab.

3. Kasvatustöökajade korraldajate riik ja omavalitsused. Eestkätt tuleks igasugu kasvatustöökajade korraldada lastele, kellede koristamine ühiskonnast kõige tarvilikum; pimedad, vigased, haiged, nõdratöökajade, kurikalduslikud j. n. e. Nisuguseid kasvatustöökajade korraldajate riik. Kasvatustöökajade normaal lastele korraldajate kasvatustöökajade omavalitsused, kus juures

püüda tuleb neid lapsi siis võimalikult paigutada perekondadesse. Väikestele kogukondlistele üksustele ja majanduslikult nõrgal alusel seisvatele seltsidele ärge lubatagu kasvatustöökajade asutamist mitte.

4. Tuleks asutada kaks üleriiklikku laste „vastuvõtte kodu“ ning vähemalt üks psühhiaatriline lastekliinik ja nõrgatöökajade laste kodu.

5. Nii perekondlikus kasvatustöökajades kui ka kasvatustöökajade asjus tuleb võimalikult palju kohalisi asjalundjaid ja asjast huvitatud seltskonna tegelasi ära kasutada.

6. Kasvatustöökajades antagu lastele võimalikult lai isetegevuse võimalus ning püütagu individuaalse kasvatustöökajade juure jääda, mis siis võimalik kui kasvatustöökajade vaimliselt tervete lastele ei ole kasarmu süsteemis ega väga suured.

7. Kasvatustöökajade ei tohi kiratseda. Vilets kasvatustöökajade maksaks end ühiskonnale pärast mitmekordselt tagasi.

8. Suurematel kasvatustöökajadel on soovitatav oma kool, kuna väiksematest lasted ka väljas koolis võiksid käia. Koolid, samuti ka ametitöökajade olgu rikkalikult varustatud. Miski elukutse omandamise pääle tuleks panna suur rõhk. Ilma põhjaliku ettevalmistuseta ametis ei või saata ellu hoolealustest.

9. Vastuvõtmisel tuleks eesõigus anda neile lastele, keda milgi põhjusel perekondadesse kasvatada anda ei sünni. Vanadus, vaesus ja perekondlik seisukord ei tohiks igakord olla tooniandvaks.

10. Kasvatustöökajade juhatajate isiku pääle tuleb panna suur rõhk, sellest oleneb asutuse edu ja arenemine. Soovitatavam asupaik oleks maal linna läheduses.

11. Soovitatavamad on segaasutused.

12. Hoolealustest ei tule mitte liig kaua vahelpidamata asutuses pidada. Asutusest väljalaskmisega vanuse järel tuleks ettevaatlik olla ning väljalaskmine ainult siis lõpulikult otsustada, kui lapse iseseisvus enam-vähem kindlustatud.

13. Väiksemaid kasvatustöökajade väiksemate lastele tuleks nimetada „lastekodudeks“: kodud, kus vanemaid ja kurikalduslikke lapsi kasvatatakse, tuleksid „kasvatustöökajadeks“.

kommisjon, mis tarvilikul kõrgusel seisku. Ka ei pea arvama, et sel teel ettevalmistatud õpetajad seminaari lõpetajatesi nõrgemad oleksid. Arvan, et see ümberpöörduvalt võiks olla, kui kursused vähemalt paar ehk kolm suve järgimööda kestaks kahe kuulise vältusega igal suvel ja kui töö edukuse mõttes kursustele

vastuvõetavate õpetajate arv piiratud oleks. Vanematele õpetajatele ja neile, kes ennast tõstsemalt ette valmistada ei suuda, võiks ju endisel kujul kursusi korraldada, kuid kirjeldatud kujul peaks vähemalt ühes linnas (näit. Tartus ehk Tallinnas, kus lektorid saadaval) kursused toime pandama.

Kirjandus.

M. Univer: Kasvatusteadus.

Järg.

Viimastel on suurelt jaolt veel seesama viga, mis Binet ja Rimoni omadel, ainult, et nad väiksematele lastele kerged ja vanematele lastele rasked on, ja leiab väga soovitavaks, et saksa lastele parem ja vastavam testide väljatöötamine ette võetakse. Ei tea, kas käis hr. M. Univer siin selle põhimõtte järele, et mis sakstel hää ei ole, peab ju eestlastele hää olema, või oli mõni muu põhjus ka olemas?

Peab oletama, et on: Kui „Kasvatusteadusest“ seletust testidest lugeda, siis paistab, hr. M. Univeril neist väga puuduline arusamine olevat. Bobertagi testide skaala on küll „Kasvatusteaduses“ loeteldud, kui seletused nende juure käivad rohkem Binet omade järgi. Näit. Bobertagi'il on testid kolme, kuue, üheksa ja kahesteistkümneme aastaste laste jaoks. Pildi vaatlus, kus juures kolmeaastased lapsed üksikuid asju pildilt üles loevad, kuueaastased kirjeldavad pilti, üheksa-aastased seletavad pildi sisu küsimuste abil, kahesteistkümneme aastased seletavad iseseisvalt (spontan). Need testid loetakse ka „Kasvatusteaduses“ kuid pildid sinna juure ei ole mitte Bobertagi omad, kes selleks on hädavares (Pechvogel) pimesiku (Blindekuh) ja hoolimatuse (Unachtsamkeit) valind, vaid Binet omad: 1) ümberkolimine, 2) väesus ja 3) vang. Soovitatakse just neid, sest neil olevat teatavad raskused. Eesti laste jaoks on neil tõesti teatavad raskused, mis pärast neid meie maal tarvitada ei saa. Vaadaku lugija näit. esimest pilti ja ütelgu siis palju on neid eesti kahesteistkümneme aastasi lapsi, kes seda iseseisvalt seletavad. Isegi täiskasvanud, kes juba kesk-

kooli lõpetand leiavad, et esimene pilt vanaasjadega kauplejat juuli oma pojaga kujutab, aga mitte ümberkolimist. Eesti lastel on Jüripäevases ümberkolimisest teine ettekujutus. Ka seletused mis hr. M. Univer piltide juure lisab, on Binet järgi, kuid mitte täiesti õieti, sest vastused kirjelduse varal vastavad Binet järele seitsmeaasta vanadusele, aga mitte kuueaastase, nagu „Kasvatusteaduses“ (lhk. 198.) Üheteistkümneme ja kahesteistkümneme aasta vanuste testiks abstraktsete mõistete definitsioon on Bobertagiil — kadedus, kaastundmus, aga mitte halastus, õiglus ja hääsus, nagu „Kasvatusteaduses“ seisab (lhk. 208). Bobertagi järgi käia küsimus: „Kui kaasõpilane sind kogemata löi, mis tuleb siis teha?“ Kahesteistkümneme aastaste kohta, aga mitte nagu „Kasvatusteaduses“ kaheksaastase kohta (lhk. 203). Nii-sama jälle küsimus: „Kui teie kooliminekuga hiljaks olete jäänd, mis tuleb siis teha“ (lhk. 207). Ei käi Bobertagi järgi mitte üheteistkümneme ja kahesteistkümneme aasta vanuste kohta, vaid kaheksaastaste kohta. Absurd arvustusel peab hra M. Univeri järele (lhk. 207) nagu Binet'gi nõuab, enne absurdsete ütelduste ettekandmise, mõtte vigade pääle laste tähelepanu juhtima, Bobertagi järgi aga p ä r a s t ettekandmist. Lhk. 203 ütleb hra Univer, et kaheksa aastasel lapsel 1) arvamises 20-1 vähemalt 20" jooksul valmis peab olema, Bobertagi loeb ülesande kordaläinuks, kui see 40" vältab.

Testi seletuseks üheteistkümneme ja kahesteistkümneme aastaste laste jaoks, mis abstraktsete mõistete definitsiooni seletuseks lhk. 208 ütleb ta „küsimuste vormuleerimine on siin õige lihtne: mis on halastus j. n. e.“

Küidas vaatavad aga asjatundjad niisuguse lihtsa vormuleerimise pääle? Toon

V. Sterni ja Wiegmanni poolt korraldatud „Methodensammlung zur Intelligenzprüfung“ lhk 139 oleva instruksiooni selle kohta, mille järgi küsimuse järgmiselt peab ette panema: „Sa tead ju mis on kaastundmus? Siis seleta mulle mis ta on. Ütle mulle, kuidas on, kui kaastundlik ollakse (kade ollakse, õigelt ehk mitte õigelt talitatakse), või ütle mulle üks näitus, kus mõni kaastundlik on; nii siis, näituseks, kui...“ — On täiesti ekslik (verfehlt) lihtsalt küsida: Mis on kaastundmus? niisama nagu küsida lihtsalt: Mis on kahvel? „Selle järele võib igaüks otsustada, kuivõrra hra M. Univer'i vaated selles asjas asjatundjate omadest lahku lähevad. Kahjuks ei ole võimalik kirjanduse puudusel ära näidata, kust on päätükk „Intellektuaalsus ja tema mõõtmine päri. Igalahes on ta aluseks töö, mis enne 1915 a. on ilmud, sest „Kasvatusteadeus“ vaikib Jaederholmist (1914) ja Termanist (1918), küll nimetab ta Decroly'd, Degaud'd ja Goddard'i. Teiseks peab see töö pääle 1913 a. ehk sel aastal ilmud olema, sest „Kasvatusteadeus“ tarvitatakse lhk. 192 Piorkovski poolt 1913 a. ülesseatud testi: „hobune, herilane, mahakukkund ratsanik“. Arvatavasti oli see üks venekeelne töö, mis hra Univer oma töö aluseks võttis, mida lhk. 192 Ebbinghauseni järele Gulliveri reisist väljalastud ja poolitatud sõnade järele otsustada võib ja päälegi ilmus ju sel ajal pääle teist ülevenemaalist eksperimentaal-pedagoogilist kongressi palju töid intellektuaalsuse mõõtmisest. Ühe neist on hra M. Univer omale aluseks võtnud ja teeb asjatundja näo ette, kuna ta aga ise asja mitte ei tunne. Sellest tulebki, et ta uuemaid uurimusi kõrvale jättes, soovitab Bobertag'i teste muidugi omal moel seletatult.

Agaga see ei keela teda teadusmees ja tark olemast. Kas ei ole „Kasvatusteadeus“ kirjutaja tark mees, kui ta 96 lehekülge omas raamatus pääle hakkab, mis nii käib: „Mõni ehk arvab, et siia oleks sündind päälkirjaks panna „Lastehaigused“. Seda ei või aga mitte teha, sellepärast, et niisuguseid haigusi olemas ei ole. Ei ole haigusi mis lapsed tingimata peavad läbi pödema“, Kõige päält see järeldus! Naistehaigusi ei põe ja ei pea pödema iga naine, aga nad on siiski olemas. Kuidas laste haigustega lugu on? Hulk raamatuid on kirjutatud

laste haiguste üle; ülikoolides on laste haiguste jaoks kateedrid olemas. Ja äkki ei olegi neid haigusi olemas! Kui hra M. Univer tõesti nii hää arstiteaduse tundja on, retsepte ta ju kirjutab (lhk. 78), siis peaks ta ka kuulnud olema, et tema poolt eletteodud rahhiit ainult laste juures ette tuleb, täiskasvanutel ilmuvad ainult lapse ees põetud haiguse tagajärjed, pääle selle on hulk ainult laste juures eettelevaid haigusi, iseäranis toilituse alal, ja päälegi põevad lapsed palju haigusi isemoodi läbi kui täiseasised, nii et uuemal ajal ka nende pääle kui iseseisvate haiguste pääle on hakatud vaatama. Nii lubab ehk hra M. Univer meile ikka uskuda, et lastehaigused on olemas, nagu arstid tõendavad.

Kõige selle juures tahab see raamat õpperaamat olla, nagu autor seda mitmel korral tekstis toonitab. Õpperaamatuks see töö aga kuidagi ei kõlba, ei kirjutamisviisilt ega käsitluselt. Pedagoogiliselt seisukohalt vaadates ei ole raamatu autor kõige lihtsamaid nõudeid tähele pannud.

Õpperaamatute kirjutamisel peab silmas pidama, et raamatut mitte ainult täbi ei loeta vaid õpitakse, sellepärast peab temas ümmargune, selge, eksakt ütlemissviis olema. Följetooni sarnane kirjutus, rohke lüürilise elemendiga ja vahel kahekõnedega läbi põimitud, nagu see käesolevas raamatus on, ei kõlba mitte õpperaamatus.

Õpperaamatus peab aine käsitlus ülevaltlikult jaotatud olema. Tuttav on vana ladinakeelne sõna: Qui bene distinguit, bene docet. „Univeri“ raamatus on just selle põhimõtte vastu palju eksitud.

Õpperaamatute kirjutamisel peab silmas pidama, et õpilaste vaimline tasapind mitte hüppeid ei tee. „Kasvatusteadeus“ seda aga tähele ei ole pandud. Mõni päätükk, nagu „Fantaasia“ ja „Tähelpaneku liigid“ on nõnda käsitatud, nagu see neljateistkümne, viieteistkümneaastastele kohane on, selle vastu aga teised päätükid, nagu Natorpist plagieeritud peatükk: „Teadusliku ehk süstemaatilise kasvatuse teooria“, on käsituselt seesugused, et nad isegi nendele, kes ainet juba vähe tunnevad raskusi teevad. Hra M. Univer ei jaks õpilaste vaimlist tasapinda

hinnata, ta nagu ei näe teadvat, mis keskkoolis õieti õpitakse. Näit. lhk. 105 leiab ta tarvilise olevat ära seletada, mis on aritmeetiline ja geomeetiline progressioon, niisama ka logaritm; lhk. 152 ette tuleva „pideva funktsiooni mõiste, 170 lhk. esinduva kombinatsiooni mõiste jätab ta seletamata. Seni on meie õppekavad nii olnud, et neilt, kes progressioonidest ja logaritmidest midagi ei ole kuulnud, kombinatsioonist ja pidevast funktsioonist ammugi ei tea. Niisama ei ole tal võõraste sõnade seletamine igal pool korda läinud. Lhk. 137 leiab ta tarvilise olevat ära seletada, et mnemoonika tuleb kreeka sõnast mneme; lhk. 193 test ingliskeelest; lhk. 224 asteeni-line kreeka keelest sthenos; palju teisi sõnu nagu süllogism, induktsioon, analüütiline, kontradiktooniline jätab ta seletamata. Ka ei ole sõna seletustel mingisugust korda. Näit. lhk. 160 esimeses reas on eestikeelsele terminile klambrites seletuseks juure lisatud „individuaalsed“ eesti kirjaviisi järgi, viiendal real saksakeelne „partikuläre“, mõnes kohas jälle ladinakeelsed sõnad, teises kohas venekeelsed sõna, ja need kahe-suguse kirjaviisi järgi.

Opperaamatute kirjutamisel, üldse ka õpetamisel, peab hoolega selle järgi valvama, et mitte uusi mõisteid seletamata ette ei toodaks. Kuid käesolevas raamatus tuleb seda pahatihti ette. Näit. lhk. 127: alateadvus, lhk. 156: sugumõiste (genus praximus) liigivahe (differentia specifica), lhk. 181: tõendus, lhk. 136: mootorsed ettekujutused; lhk. 155: stoiklased j. p. l.

Ka on raamatus segaseid, vigaseid seletusi ja mõistete määramisi, millest juba eespoos jutt oli. Olgu siin kohal veel üks näitus toodud lhk. 104: „märke intensiivsuse all tuleb mõista märke pinevus“ (tähtloogid). Lhk. 17 joone all seletab autor, et feodolism X kuni XII a. s. teise pooleni kestis ja et 11. saj. kuningate võim ainult nimepidi on olnud, ja nende võim palju ei ulatanud väljapoole oma mõisu. Üldiselt on aga teada: 1) et XII a. s. teisel poolel feodolism oma õitseajaga elas, ja et ta veel XIII ja XIV a. s. maksev oli, 2) Kas tõesti Otto I, Otto II, Henrich II, Heinrich III võim kaugemale oma mõisu ei ulatand?

Üheks suureks raamatu veaks peab ka seda arvama, et raamatus õige tihti mõnede küsimuste juures, mis lühema seletusega arusaadavad võiksid olla, pikalt ja laialt seletatakse ja näitusi ette tuuakse, (näit. Ettekujutuse assotsiatsioonide liigid), kuna aga teistes küsimustes, mis pikemat seletust nõuaksid, lihtsalt mööda libisetakse. Näit. peatükk: „Otsustus, mis algab sissejuhatusega: „Nagu eelpool tähendatud. (Kus eelpool? Igatahes mitte „Kasvatusteaduses“. On mõtlemine laiemas ulatuses kas otsustus või küsimus. Otsustus on esialgsem, algupärasem kui küsimus, sest küsimus nõuab juba oma loogiliselt ehituselt otsustuse eeldamist“.

See väide tahab selgitust ja seletust, ta ei ole iseenesest arusaadav, liialti kui vaadata, kuidas autor teisi selgemaid küsimusi käsitleb. Ja päälegi on teadusmehi, kes selles asjas vastupidisel arvamisel seisavad, näit. Netschajev, „Очерки психологии“, lhk. 138 — 160. Edasi seletatakse „Kasvatusteaduses“: Otsustama tähendab—mõnest asjast kui loogilisest subjektist midagi ütleva, mis tema juure loogilise prädikaadina liitub“. Selles seletuses ei ole päälle sõnade midagi ära üteldud. Asi ei saa selgemaks. Vaid selle seletuse järgi tõuseb küsimus, mis on loogiline subjekt ja mis on loogiline prädikaat, mis esimese külge liitub? Rohkem seletusi, näitusi ja võrdlusi olgu sääl, kus asi tume ja õpilastele raske aru saada; sääl, mis kergelt seeditav, vähem peatada.

Õpperaamatuse peab iga seletus täieline olema, nii et ta oma otstarvet täidaks. Käesolevas raamatus palustatakse aga selle vastu rohkesti. Näit. 105 seletatakse (Netschajevi järgi), mis on logaritm—jätetakse aga ütlemata, et logaritm kirjutatakse lühendatult log. ehk lg., nii jääb järgmisel lhk. ettetoodud vormel arusaamatuks neile, kes logaritmidega ainult raamatukirjutaja seletuse järgi teavad. Põhjust on arvata, et autor logaritmide teadmises ise ka segadustega maadleb; sest väga äraandlik on kirjutada 2 on 100 logaritm 10-st ja 4 on 81 logaritm 3-st, kes logaritme on õppind, see küll nii ei ütle, päälegi kui Netschajevis ette on kirjutatud „aluse“ juures. Põllik on ka lhk. 175 seletus segahüpoteetilistes järeldustest—puu tub „modus tollens“.

Süsteemi puuduste ja vastuolude päale oleme juba tähelepanu juhtind, niisama ka faktiliste vigade ja vale seletuste päale, millest rohkesti võiks näitusi lisaks tuua. Aga jätmata selle ja läheme ühe teise nähtuse juure, mis raamatus ette tuleb. Sellest küljest dn see „õppe-raamat“ vist praegusel ajal ainuke selle-sarnane toode. Ega vist teistes õppe-raamatutes ei kõnelda teiste õpetajate venivast südamefunnistusest ja vastutuse tunde puudusest, nagu kra M. Univer seda (lhk. 76) teeb. Jah, teised on niisugused, aga mina? Kogunt teistsugune. Kui osav ta selles asjas on, näitab see lugu, et Gireeka kultuuri käsitades (lhk. 29) mõistab oma isiklikke arveid õien-dada. Mispärast see imelik õpetaja kaits-mine, kes oma mehisuselt tosina niisugu-seid kasvatajaid vöö vahele võib pista? Õpperaamat hra M. Univer ei ole selle jaoks, et temas oma musta pesu pesta.

Kokkuvõttes peab küll tunnistama, et M. Univeri „Kasvatusteadus“ on meie kehva koolikirjanduse üks kõige ala-

väärtuslikum toode. Tema autor on vist üks neist, kellel praeguste olude sunnil tuli ainet õpetada, millest tal enesel puudulikud, õieti väga puudulikud tead-mised on. Nii mõnigi õpetaja oli meil olemas, kel vähetuntud ainet õpetada tuli, aga nad olid enese ja oma õpilaste vastu ausad ja võtsid oma õpetamise aluseks ühe eestikeelse tõlke või võõra-keelse töö, ja nende töö on vilja kan-nud niihästi õpilaste kui ka õpetaja enese juures. Hra M. Univer muidugi ei saand niisuguse väikse tööga teppida, ta asus ise raamatu kirjutamisele. Plagi-eeris mis võis, ja tõi raamatu ilmale, mida õigusega võib harimatuse doku-mendiks pidada. Kui veel arvesse võtta, et üks mees käsikirja läbi vaadand ja teine selle kohta näpunäileid teind, siis võib arvata, missugune ta esialgne kujü võis olla, nõnda et väga arusaadav on ühe õpetaja pahameel selle raamatu kohta, kes seda järgmiste sõnadega aval-das: „niisugustele raamatukirjutajatele peaks ihunuhtlust antama“. P. V.

Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seadus.*)

Riigikodu rahaasjanduskomisjoni alamkomisjon on kolmandal lugemisel vastu võtnud ja 9. novem-bril s. a. üldkomisjoniile esitand ülaltähendatud seadus-elnõu. Et sellest seadusest on huvitatud ka õpetajad, siis avaldame siinkohal tema tähtsamad osad.

I. J a g u.

1. Üldised määrused.

§ 1. Käesolevas seaduses määratud alustel on pensioni ja ühekordse toetus-raha saamise õigus teenistusest vabasta-mise puhul isikutel: a) kes riigi asutus-tes teenivad; b) kes omavalitsuse asu-tustes teenivad, ükskõik kas nad sinna on valitud või nimetatud; c) kes avalik-kudes koolides ja õigustega eraõpeasu-tustes õpetavad.

Märkus 1. Riigiteenistuses seisvateks selle seaduse mõttes loetakse ka Riigivanem, ministrid ja riigikontrolöör.

Märkus 2. Käesoleva seaduse alla ei kuulu isikud, kelle teenistus riigi- ja omavalitsuse asu-lustes ainult kõrvaltööks on ja juhuslised töölisel. Ametid, mis kõr-valtööks loetakse, määrab kindlaks Vabariigi Valitsus.

Märkus 3. Õpetajatel, ükskõik kas nad ühes või mitmes õpeasutuses õpetavad, on õigus pensioni või ühekordist toetusraha saada, kui nende poolt antavate tun-dide koguarv milie alla 50% kind-laksmääratud tundide normaalarvust ei ole,

Märkus 4. Rahvaväelased ei kuulu selle seaduse alla.

§ 2. Pensionid ja ühekordsed toetus-rahad maksetakse riigikassa poolt riigi- ja omavalitsuse teenijate pensioni kapi-taalist, mis seisab töö- ja hoolekande-ministeeriumi valitsemise all ning moodustasakse järgmistest summadest:

a) käesoleva seaduse maksimahakka-misel riigikassast ühekordselt määrata-vast viieteistkümnest miljonist margast;

b) igakuulistest maksudest oma põhi-kirjade alusel eripõhikapitaalidega töö-lavatelt riiklistelt ettevõtetelt, omavalit-susasutustelt ning avalikkude koolide õigustega erakoolidelt kunni 8% ulatu-ses rähendatud asuluste poolt pensioni õiguslistele teenijatele ja õpetajatele maksetava palga suurusest ja

c) iga-aastastest summadest, mis tar-vidust mööda tööhoolekandeministeeriumi eelarve järgi riigikassast määratakse.

Märkus 1. Selle paragrahvi p. d. tähendatud prot-sendi suuruse määrab iga järgmise

*) Seaduseelnõu kirjaviis muutmata. Toim.

- aasta kohta kindlaks Vabariigi Valitsus töö-hoolekandeministri ettepanekul.
- Märkus 2. Pensioni õigusliste palkadest pensioni kapitaali heaks mahaarvamist ei tehta.
- Märkus 3. Selle paragrahvi p. b. tähendatud maksusid hakatakse maksma käesoleva seaduse maksmahakkamisel järgneva kuu esimesest päevast ja arvatakse ainult edaspidise aja eest.

§ 3. Palga all mõistetakse vastava ametikoha palgamäär rahas ja natuuras ühes alalise lisatasuga, väljaarvatud summad, mis erakorraliste väljaminekute kattes või iseäraliste tööde tasuks määratakse, samuti ka preemiad, tasu puhaskasust, tasu ütenormi antud tundide ja ületunni töö eest ning perekonna abirahad.

Märkus 1. Natuuras antava palga rahaline väärtus määratakse kindlaks iga teenistuskoha jaoks palga määramise juures vastava ametikonna poolt töö-hoolekandeministeeriumi poolt näidatud alusel.

Märkus 2. Väljamaal teenistuses olevate isikute pensioni aluseks võetakse palgamääraks loetakse vastava ametiasme palgamäär siseriigis ühes lisadega; vastava ametiasme määrab kindlaks Vabariigi Valitsus.

§ 4. Kui isik teenib mitmel kohal, mis pensioni saamiseks õiguse annavad, siis võetakse § 2 p. b. all tähendatud maksu pensioni kapitaali heaks ainult ühe ja nimelt selle teenistuskoha palgamäär järgi, mis kõrgem on,

Kui õpetaja annab sunde mitmes koolis, siis jagatakse see maks proportsionaalselt normaaltundide tasu piirides üksikute koolide vahel nendes asuvate tundide arvule vastavalt.

§ 5. Kui oma põhikirja alusel ja põhikapitaaliga töötavates riiklikes ettevõtetes, omavalitsusasutustes või avalikkude koolide õigustega erakoolides teenivad isikud saavad palka osalt riigikassa summadest, osalt ülevaltähendatud ettevõtetest, omavalitsuselt või erasummadest, siis võetakse § 2 p. b. all tähendatud maksu pensioni kapitaali heaks ainult selle palgaosa järgi, mis nimetatud riikliselt ettevõtetelt, omavalitsuselt või erasummadest tuleb.

2. Pensionid ja ühekordsed toetusrahad.

§ 6. Pension määratakse kindlaks selle seaduse poolt näidatud protsentides teenistusest lahkuva isiku aastastest palgamäärast (§ 3).

Kui pensioni väljaarvamisel arvesse võetakse ka veneaegne teenistus, siis ei või pension tõusta üle riigiteenijate 1. astme palga.

Riigiteenijate palgamäärade üldise muutuse korral muutuvad vastavalt ka kõik selle seaduse põhjal varem määratud pensionid.

§ 7. Pensioni õiguse omandavad teenistusest lahkumise korral isikud, kes vähemalt kakskümmendviis aastat pensioni õiguslikes ametis on teeninud. Kahekümnevieeaaastase teenistuse eest määratakse pensioni 55 protsendi aastastest palgamäärast. Iga järgneva teenistusaasta eest kuni kolmekümne aastani, viimane aasta ühes arvatud, suureneb pension 3 protsendi võrra aastastest palgamäärast (Tabel Nr. 1).

Käesolevas paragrahvis nimetatud isikud hakkavad saama pensioni, kui nad 55 aastaseks saanud. Isikud, kes nooremalt teenistusest lahkuvad, saavad pensioni 56 eluaastast peale. Kui pensioniõiguslised isikud enne 55 aastaseks saamist haigust või vigastuse tõttu töövõime kaotanud, saavad nad pensioni ka nooremalt; kui nad aga enne 55 aastaseks saamist ära surevad, saavad pensioni nende perekonna liikmed.

§ 8. Isikutel, keda seaduslikes korras tööks tehtud haiguste tõttu teenistusest vabastatakse, lüheneb pensioni väljateenimise aeg ja suureneb pensioni määr. Terveksaamisega lõpetatakse haiguse puhul määratud pensioni maksmine.

§ 9. Haigused, mis pensioni väljateenimise aja lühendamist õigustavad, jagunevad kahte liiki: a) rasked parandamata haigused, mis teenistuse jätkamise võimatuks teevad ja ühtlasi ka alalist kõrvalabi nõuavad, b) haigused, mis teenistuse jätkamise küll võimatuks teevad, kuid alalist kõrvalabi ei nõua.

§ 10. § 9 p. a all nimetatud haiguste põhjal teenistusest vabastatud isikutele, kes viis aastat on teeninud, määratakse pension 35 protsendi suuruses aastastest palgamäärast. Iga järgneva teenistusaasta eest, kuni kolmekümne aastani, viimane ühes arvatud, suureneb pension 2% võrra aastastest palgamäärast (tabel nr. 2).

§ 11. § 9 p. b all nimetatud haiguste põhjal teenistusest vabastatud isikutele määratakse pension 10 aastase teenistuse eest 35% suuruses aastastest palga-

määrast. Iga järgneva teenistusaasta eest kunni kolmekümne aastani, viimane ühes arvatud, suureneb pension 2°%, võrra aastasesst palgamäärast (tabel nr. 2).

§ 12. Isikutele, keda teenistusest vabastatakse teenistuskohuste täitmisel või selle tagajärjel saadud raskete haavade, vigastuste või haiguste pärast, mis teenistuse jätkamise võimatuks teevad, määratakse pension vaatamata teenistuse aja kestuse peal, kunni töövõime tagasisaamiseni.

§ 13. Isikutele, keda teenistusest vabastatakse teenistuskohuste täitmisel või selle tagajärjel saadud raskete haavade, vigastuste või haiguste pärast, mis alalist kõrvalabi nõuavad, määratakse pension teenistusaaja kestuse peale vaatamata täielise aasta palgamäära suuruses, kuid mitte suurem kui § 6 eite nähtud.

§ 14. Isikutele, keda teenistusest vabastatakse teenistuskohuste täitmisel või selle tagajärjel saadud haavade, vigastuste või haiguste pärast, mis alalist kõrvalabi ei tarvita, kuid teenistuse jätkamise võimatuks teevad, määratakse pensioni täielise töövõime kaotuse juures 85% suuruses aastasesst palgamäärast, osalise töövõime kaotuse juures aga vastavalt vähem, kuid mitte alla § 7 järgt väljateenitud ja mitte üle § 6 ettenähtud pensioni määra.

15. Pension väljateenitud aastate eest ja haiguste tagajärjel arvatakse: a) neile, kes ametikohal, millest nemad lahkuvad, kaks aastat või enam on teeninud — selle ameti palgamäära järgi; b) neile, kes lahkumispäevaks alla kahe aasta ametikohal on teeninud — eelviimase ametikoha palgamäära järgi. Isikutele, keda teenistusest vabastatakse ametikohuste täitmisel või selle tagajärjel saa-

dud raskete haavade, vigastuste või haiguste pärast, arvatakse pension viimase ametikoha palgamäära järgi, vaatamata kui kaua nemad sellel ametikohal olnud. Isikutele, keda väiksema palgamääraga teenistuskohate ümber on paigutatud, kui nemad sellel kohal alla kahe aasta on tenninud, arvatakse pension teenistusest vabastamise puhul eelviimase puhul eelviimase teenistuskoha järgi ainult siis, kui nad eelviimasel kohal vähemalt kaks aastat on teeninud.

Isikud, kes § 17 põhjal pensioni saavad peale ühe aastast teenistust Eestis Vabariigis, kui nemad kõik aja on ühel ametikohal teeninud, saavad pensioni selle koha palgamäära järele.

§ 16. Isikutele, kes rahvaväe teenistusest kodanlisse teenistusse üle on läinud, võetakse arvesse rahvaväes teenitud aeg rahvaväelaste pensioni seaduse määruste järgi, misjuures nendel rahvaväelastel, kelle kohta seaduses sellekohased määrused ei maksa, võetakse rahvaväes teenitud aeg arvesse nende määrade järgi, mis maksvad selle seaduse alla kuuluvate rahvaväelaste kõige alama liigi kohta.

§ 17. Eesti kodanikkudel, kes Vabariigis vähemalt ühe aasta niisuguses ametis olnud, mis selle seaduse järgi pensioni õiguse annab, võetakse teenistusaaja väljaarvamisel arvesse aeg, mis nad enne 15. nov. 1917 a. on Vene riigiteenistuses olnud, kui nende teenistus arvesse võeti pensioni väljateenimise ajana või õiguse andis pensioni ehk pensioni asemel ühekordse toetusraha saamiseks riigikassast või erikapitaalidest või kassadest, mis eelnimetatud ajani Vene riigi asutuste kasutada olid.

Ajaloo õpetajate I üleriikline kongress

peetakse ära Tartus 28., 29. ja 30. det. 1923 a. järgmise päevakorraga:

1. Prof. P. Pöld — Ajaloo õpetuse tähtsus üldise pedagoogika seisukohalt.

2. Prof. H. Oldekop — Mõni küsimus ajaloo metodoloogialt.

3. Prof. R. Gederberg — Mõni eriküsimus Eesti ajaloo alalt.

4. H. Mora — Mõni eriküsimus Eesti arhheoloogialt.

5. Op. M. Aul — Ajaloo õpetus töökooli põhimõtete seisukohalt.

6. Riigi koolinõunik Ney — Ajaloo õpetamise praegune seisukord meie koolides.

7. Op. M. Välbe — Algkooli ajaloo õppekavad.

8. Dots. P. Treiberg — Keskkooli ajaloo õppekavad.

9. Prof. R. Gederberg — Põhjamaade ajalugu meie keskkooli õppekavas.

10. Op. J. Adamson — Majanduslik element ajaloo õpetamisel.

11. Dr. J. Manninen — Rahvateaduslik element ajaloo õpetamisel.

12. Op. J. Adamson — Meie ajaloo õperaamatud.

13. Op. M. Välge — Ajaloo õpetajate edasiharimisest.

Peale ülalmainitute esinevad loodetavasti veel kongressil referaatidega õp. E. E i s e n s c h m i d t (Muuseumide tähtsus ajaloo õpetamisel), dir. M ä l k

(Kodumaa ajalugu meie ajaloo õpekavas. Koondumisprintsip ajaloo õpetamisel) ja dots. B a u m a n n.

Ligemaid teateid kongressi üle annab Tartu Eesti Õpetajate Seltsi ajaloo sektsioon (Jaani t. 14).

Kongressi korraldav toimikond.

Kroonika.

Kaks mälestuspäeva.

Jaan Veidermann 70 aastane.

15. oktoobril saab Jaan Veidermann, kes olnud kaua aega Kullamaa kihelkonnas Vaikna vallas õpetaja ametis seitsmekümne aastaseks.

J. V. sündis 3.(15.) oktoobril 1853 Kullamaa kihelkonnas Kolovere vallas sauniku pojana. Hariduse sai ta Kuuda õpetajate seminaaris, mille lõpetamise järele Vaikna valda Vaikna valla kooli õpetaja ametisse asus ja sinna üle 25 aasta ametisse jäi.

Pääle koolitöö, mida V. hoolega tegi, võttis ta seltskondlikust elust agarasti osa, oli kõikide Kullamaa vanemate seltside asutajate hulgas, juhatas laulukoore ja korraldas pidusid. Pääle selle jätkus V.-l veel aega olla tolleaegiste tähtsamate ajalehtede sõnumesatja „Lääne Jaagu“ varjunime all.

Venestamise voolu tulekuga muutus V.-l võimatuks õpetaja ametis edasi olla, ta pühendas selle oma pojale ja asus naabri valda väikesele talu kohale. Praegu on Jaan Veidermann aastate

pääle vaatamata veei väga liikuv inimene ja agar seltskonna tegelane mitmel alal ja mitmes paigas. Paljudele noorematele võib Veidermann selles asjas anda hääd eeskju.

Kooli ja hariduse küsimustest on V. ikka huvitatud olnud ja ei keela siin oma tööjõudu, et asja paremuse poole nihutada.

Soovime Jaan Veidermannile ta seitsmekümnendakt sünnipäevaks õnne ja palju õnnelikka aastaid.

Ernst Veidermann 25. aastat õpetaja ametis.

27. oktoobril saab 25. aastat sellest ajast, kui Ernst Veidermann Vaikna valla kooli õpetaja ametisse asus, kus ta kogu aja töötanud, välja arvatud ilma sõja aeg ja kaks aastat maakonna koolivalituse juhatajaks olemist.

Kogu aja on E. V. seltskondlikust elust väga agaralt edumeelses vaimus osa võtnud.

Soovin jubilaarile õnne ta tähtsamal päeval. J. Uustalu.

Trükivigade õiendus.

Kirjutusesse „Kasvatusteadus—M. Univer“, mts ilmus Nr. 7, on mõned segavad trükivead sattund, mida siin kohal õiendame.

Lhk. 219 pahemal pool 13 rida alt on välja jäänd „lhk. 255 aga substantiaali-teedi teooria poole“. Säälsamal lhk. 10 rida alt on välja jäänd „ehk tundemoorali seisukohal, päätükis tähtmisest asub ta refleksiooni moraali“. Lhk. 220 on

„Empetokles“ peab olema „Empedokles“. Lhk. 221 pahemal pool on „G. d. Logika“ peab olema „G. d. Logik“. Säälsamal lhk, „dchen in Verbindung...“ peab olema „daher in Verbindung...“ Lhk. 221 paremal pool „Th. Elsenhaus“ peab olema „Th. Elsenhans“. Säälsamal lhk. „V. Stean“ peab olema „V. Stern“.

Toimetus.

Kasvatusteaduslik ajakiri

„Kasvatus“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel kord kuus.

PÄÄLE KAHE SUVEKUU.

iga number kahe suure trükipoogna (32 lhk.) suuruses

„Kasvatuses“ ilmuvad kirjutused kasvatus- ning hingeteaduselistest kui ka koolikorralduselistest küsimustest, teated koolielu tähtsamaist sündmustest kooliuuenduslikust liikumisest kodu- ning välismaal, ülevaated koolitööst, koolikirjanduse toodete arvustused ja teated õpetajate organisatsioonide tegevusest.

Küsimustest, mida „Kasvatus“ eestuleval aastal käsitada kavatseb, selle juures, päärõhku pannes praktilisele küljele, olgu näidetena nimetatud järgmised:

Kooliuuendus Saksamaal ja teistes kultuurriikides.

Meie kooliuuendus.

Töökool ja selle teostamine meil.

Üksikute õppeainete käsitlemine meie koolis.

Meie kooli õppekavad.

Kooliraamatukogud. Õppevahendid.

Õppekäigud.

Füüsiline kasvatus. Kooli tervishoid.

Tahtejõu kasvatus.

Kõlblusõpetus ja kõlbline kasvatus koolis. Opi-
laste omavalitsus.

Karskuskasvatusest küsimused.

Üheskool (koedklatsioon).

Noorsooteaduse (Jugengkunde) pedagoogiline tähtsus.

Noorsooliikumine välismaal ja meil.

Katselise hinge- ja kasvatusteaduse alalt.

Nõrgaandelised lapsed koolis.

Defektsete koolid.

Nõuded lastekirjanduse kohta.

Üleminek algkoolist kesk- ja kutsekoolidesse.

Kooli lähendamine kodule. Vanemate koosolekud.

Koolipidud ja -näitused. Vanemate esitus koolis.

Koolieline haridus. Kasvatustemajad, lastekodud, lasteaiad. Kodune lugema õpetamine.

Organiseeritud õpetajaskonna häälekandjana loeb „Kasvatus“ oma ülesandeks meie kooli ja ema õpetajaskonna huvide kaitsmist, selgitades küsimusi kooli korraldamise ning juhtimise ja kutseühvide alalt.

Meie ainukest kasvatusteadliskirja peaks lugema iga haritud kodanik, kellele on tähtis meie rahva hariduseline edu, eriti aga iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse kõrgusel.

„Kasvatuse“ kaastööliseks on meie silmapaistvamad haridustegelased, õpetajad, kooli- ning haridusnõunikud, kooliarstid j. m. Pääle kodumaa kaastöölise on meil korda läind „Kasvatuse“ kaastööliseks võita ka tähtsaid väljamaa kasvatusteadlasi, nagu: Berliini keskõpeinsstituudi osak. juhataja prof. dr. W. Schoenichen, Leipzigi seminaari õpetaja O. Scheibner, Berliini õpetaja P. Werth, Leipzigi õppenõunik G. Stiehler, Friedebergi seminaari õpetaja dr. W. Stuhlfaß j. t. Pääle Saksamaa pedagoogide on kaastöö saamise sihis ühendusse astunud Inglise, Ameerika, Prantsuse, Rootsi ja rajariikide kooli- ja haridustegelastega.

„Kasvatuse“ tellimishind on: aastas 500 marka
poolaastas 250
üksiknummer 50

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukaupluses.

Soovitame kõigile kooli- ning haridustegelastele, eriti aga iga õpetajale „Kasvatuse“ endiseid aastakäike. Nende sisuga tutvumiseks avaldame siinkohal mõnede endistes aastakäikudes ilmunud tööde päälkirjad:

1919. a. (ilmund 6 numbrit):

J. Rumma: Ekskursioonide korraldamisest.
E. Martinson: Elhtluskool (osa 1920. a.).

1920. a. (24 nr.):

J. Prümmel: Matemaatika õpetamise uuendus-
voolud.
H. Männik: Bioloogiline meetod.
J. Lang: Füüsika õpetamisest rahvakoolis.
J. Port: Ekskursioonid.
Dr. H. Weimer: Noorsugu ja tänav.
Dr. Hergel J. Annusson: Töökool.
E. Lüttge järele K. Öunapuu: Kuidas õpilasi ise-
seisvale tööle juhatada.
H. Georgiin: Füüsika keskkoolis.
O. J. Kiesel: Kooli loodusteaduseline muuseum.

1921. a. (24 nr.):

Dr. A. Uffenheller ja Dr. O. Stählin: Miks ei
jõua lapsed koolis edasi?
J. Klein: Seletusega ümberkäimine looduse õpe-
tamisel.
Käthe Lingner: Üksikule õpilaste ja klassi
karakteristikad.
J. Käis: Kooli lähendamine töökooli põhimõttele.
J. Rumma: Uuemad voolud ja püüded maa-
teaduse õpetamises.
J. Käis: Loodusteaduse edusammud kultuuraelu
alusena.
L. Öunapuu: „Kalevipoja“ õpetamine koolis.
V. Orav: Ajaloo õpetamisest ja selle puudustest.
J. Kents: Maateaduse õpeabinõudest.
J—n: Moraaliõpetus Prantsusmaa koolides.
H. Oengu-Johanson: Vaba valjendumine kõnes
ja kirjas.

1922. a. (24 nr.).

P. Trarbach: Kaks õpitundi töökooli nõuele
järele.
Prof. Kulmann: Psühholoogilised protsessid luge-
misel.
A. Öunapuu: Emakeele õpetamised ja grammati-
kalest meil.
A. Oengu-Johanson: Seksuaal küsimuste selgi-
tamisest koolis.
J. Käis: Õpetajale ettevalmistamise ülesanded ja
seminaarid.
J. Rumma: Poliitilised ja füüsilised üksused
maadeteaduses.
J. Aumann: Mõistluseline lugemine.
J. Annusson: Õpetajate Liit, kool ja kooli-
poliitika.
E. Martinson: Õpetajate Liit, ja avalik arvamine.
J. Rumma: Eesti Õpetajate Liit 1917—1922.
J. Piiskar: Õpetajate Liit külsehuvide valvel.
E. Martinson: Kool, õpetaja ja seltskond.
H. Janson: Klassi- või ainesüsteem.
E. Martinson: Esimene Eesti kasvatusteaduseline
nädal. (Kasvatusteaduselise nädala põhjalik
ja üksikasjaline ülevaade tema lektorite
poolt toimetusele saadetud käskkirjade
põhjal).
A. Kuks: Vaimu väsimuse mõõtmise meetodid.
V. Zelinski: Emakeele õpetamisest Prantsusmaal.
V. Orav: Võitlus ilmliku kooli pärast Prantsus-
maal.
J. Tork: Veel algkooli õpetajate ettevalmista-
misest.
J. Aumann: Emakeele õpetamisest töökoolis.
H. R—l: Koolidele näitused.
J. Kiivet: Rajariikide õpetajate konverents.

Endiste aastakäikude hind (kerges köites):

1919. a. 120 marka
1920. a. 350 „

1921. a. 450 marka
1922. a. 450 „

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmud ja saada igast raamatukauplusesi:

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele
tõlkinud K. Mihelson Silde.
Vaateõpetus ehk kodulugu II. Kelly Mihelson-
Silde.
Tarvilik koolivalitsustele Asutava Kogu poolt
7. mail 1920. a. vastuvõetud.
Avalikkude algkoolide seadus.
Uues Vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920. a.
vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise
kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921. a. vastuvõetud
Õpetajate palgaseadus.
Uuemad voolud kasvatusteaduses, I. Sot-
siaalpedagoogika ja individuaalpeda-
googika. Prof. Hergeli järele J. Volt ja
J—n.
Uus kool Belgias. A. Faria de-Vasconcellos'i
järele Prantsuse keelest M. Mihelson.
L a d u: Eesti Õpetajate Liidu büroos Tallinnas.
Gogoli puistee 4. Kõnelraat 14-63.

Et „Kasvatuse“ lugejaid üle maa, on kuulutustel otstarbekohasem paik „Kasvatuses“, esiti kirjastus-, kooli- ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjaalikauplustel, sest „Kasvatuse“ viib nende äriteadete otsekohe kõige püsivamaile tarvilajatele — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate välimiskulutusel „Kasvatuses“ kuit õpetajaskonna häälekandjaks kõige sündsama kohta.

Kuulutuste hinnad: terve lehekülj — 2000 marka, 1/2 lehek. — 1000 marka, 1/4 lehek. — 500 m., 1/8 lehek. — 250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kuulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 marka. Mitmekordselt kuulutajatele hinnaalandus.

„Kasvatuse“ toimetuse ja talituse.

A a d r e s s: Tallinn, Lai tänn. 22, telefon 14-63.